

## บทที่ ๓

### ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรม

จากการศึกษาลักษณะของสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมา พบว่าวรรณกรรมเรื่องนี้ก็ได้พรรณาลักษณะสังคมของชาวบ้านทางภาคใต้ไว้มากมาย โดยเฉพาะของจังหวัดนครราชสีมา ทั้งในเรื่องที่อยู่อาศัย แหล่งชุมชนที่มีการค้าขายกับคนต่างชาติ ทั้งกับจีน อินเดีย อาหรับ และเปอร์เซีย เป็นต้น การประกอบอาชีพของชาวบ้านที่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ลักษณะที่อยู่อาศัย การแต่งกาย หรือเรื่องอาหารการกินที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่นได้ไว้อย่างชัดเจน

ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่ปรากฏในเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมา กวีกล่าวถึงประเพณีที่สำคัญของไทย เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการทำขวัญ เป็นต้น ในเรื่องความเชื่อต่าง ๆ ของไทย กวีได้สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อของคนไทยในเรื่องพระพุทธศาสนาและไสยศาสตร์ไว้พอสมควร

ดังนั้น การศึกษาวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมา สามารถมองเห็นภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวใต้ในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

๑. แหล่งชุมชน
๒. วิถีชีวิตความเป็นอยู่
๓. ขนบธรรมเนียมประเพณี
๔. หลักกรรม
๕. ความเชื่อ
๖. พฤติกรรม
๗. ค่านิยม

#### แหล่งชุมชน

บริเวณภาคใต้ตอนบนระหว่างจังหวัดชุมพรลงมาถึงจังหวัดนครราชสีมา มีชุมชนอยู่หลายแห่ง ซึ่งชุมชนเหล่านี้มีความเจริญในทางการค้าขายกับชนต่างชาติ ทั้งจีน อินเดีย อาหรับ และเปอร์เซีย เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบริเวณส่วนนี้มีภูมิประเทศที่เป็นอ่าวเหมาะแก่การเป็นท่าเรือ เป็นดินแดนที่มีความอุดมทั้งอาหารและน้ำจืด ตลอดจนของพื้นเมืองที่หายาก เพราะฉะนั้น

ดินแดนบริเวณส่วนนี้จึงเป็นเหมือนตลาดกลางที่จะซื้อขายสินค้าต่าง ๆ ได้โดยสะดวก (สมัย  
สุโขทัย, ๒๕๓๙, หน้า ๕) ซึ่งในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง  
จังหวัดนครศรีธรรมราช กวีได้กล่าวถึงชนชาติต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ตัวอย่าง ตอนที่กวีได้บรรยายถึงเมืองสีห์ ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีการติดต่อค้าขายกัน  
ทางเรือกับชนชาติต่าง ๆ ดังข้อความว่า

|                |                           |
|----------------|---------------------------|
|                | ๐ เมืองน้อยร้อยเอ็ด       |
| ทุกปีมาเสด็จ   | ผูกส่วยมาลัย              |
| บ่คิดมิจจา     | ได้ฝานาทให้               |
| นานาต่างสมัย   | กลัวให้ถวายพร             |
|                | ๐ เป็นเอกนครา             |
| สิบสองภาษา     | พม่ามิงมอญ                |
| คุลาฝรั่งเศส   | ไทยเทศแขกขอม              |
| จีนญวนชวามอญ   | อังกฤษวิลันดา             |
|                | ๐ ทุกทั่วกลัวขยาด         |
| เสนีกวีราช     | พราณพราหมณ์พฤตมา          |
| เศรษฐีโยคี     | มีทุกภาษา                 |
| นับอเนกไตรตรา  | แน่นหนาธานี               |
|                | ๐ นาวาค้าขาย              |
| พวณิชมากมาย    | ซื้อขายคล่องดี            |
| ข้าวปลามาเผื่อ | ผลเจือลอดปี               |
| แต่ล้วนสุขี    | มีทั่วชนา                 |
|                | ๐ ทรงทศยธรรม <sup>๒</sup> |
| เป็นสุขชนุกล้ำ | ไปทุกภาษา                 |
| ไม่มีเภทภัย    | ในภพโลกา                  |
| สารพันเงินตรา  | ฟุ้งเฟื่องเหลือหลาย       |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๗)

<sup>๑</sup> คุลา(ปาก)=คุลา,กุลลา=ใช้เรียนชนต่างประเทศ มีทั้งกุลลาขาว คือพวกฝรั่ง และกุลลาดำ คือพวกอินเดียได้

<sup>๒</sup> ทศยธรรม(ปาก)=ทศพิธราชธรรม

การที่กวีพรรณนาถึงชนชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นพม่า มอญ ฝรั่งเศส ไทย แขก ขอม จีน ญวน ขวา อังกฤษ หรือวิลันดา แสดงให้เห็นว่ากลุ่มชนเชื้อชาติต่าง ๆ เหล่านี้ ได้มีการติดต่อค้าขาย อยู่ในชุมชนบริเวณภาคใต้ตอนบนมาช้านาน

วิเชียร ณ นคร กล่าวถึงเมืองนครศรีธรรมราชว่า ท่าเลที่ตั้งของเมืองนครศรีธรรมราช เหมาะแก่การทำการค้าทางทะเล เพราะมีลำน้ำออกสู่ทะเลได้สะดวก เรือเดินทะเลสามารถแล่น เข้าออกเพื่อขายสินค้าได้ถึงตัวเมือง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อิทธิพลของชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาค้าขาย ปรากฏอยู่มาก เช่น ชาวอินเดียและลังกาได้นำเอาศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเข้ามาเผยแพร่ ในเมืองนครศรีธรรมราช ขณะเดียวกันก็เข้ามาตั้งถิ่นฐาน จนกระทั่งได้แต่งงานอยู่กินกับ ชาวพื้นเมืองเป็นจำนวนมาก ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏได้แก่ เทวสถานของพราหมณ์ ถูกปิด เครื่องมือเครื่องใช้ และพระพุทธรูป เป็นต้น ส่วนชาวจีนแม้จะไม่ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมือง นครศรีธรรมราชมากนัก แต่ภายหลังที่ราชวงศ์ซ้องได้ครอบครองเมืองท่ากวางตุ้ง และเมืองท่า ช่างเคียงได้แล้วก็มีการติดต่อค้าขายกับเมืองนครศรีธรรมราชมากขึ้น

ชุมชนบริเวณภาคใต้ตอนบนเป็นเหมือนตลาดกลางซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าได้ เช่น สินค้าที่ชาวตะวันตกต้องการ ได้แก่ ผ้าไหม เครื่องถ้วยชาม ของป่าพื้นเมือง เครื่องเทศ เป็นต้น สำหรับสินค้าที่พ่อค้าชาวจีนต้องการส่วนใหญ่จะเป็นนอแรด เครื่องเทศ เครื่องแก้ว ไข่มุก อัญมณี ต่าง ๆ ส่วนสินค้าและเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่พ่อค้าชาวโรมันเดินทางมาซื้อขายแลกเปลี่ยนในบริเวณ ภาคใต้ตอนบนได้แก่ ลูกปัดต่าง ๆ เป็นต้น

การที่กลุ่มชนชาติต่าง ๆ ได้เข้ามาค้าขายและตั้งรกรากอยู่ในชุมชนภาคใต้ตอนบน โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น โดยปรากฏร่องรอยทางประวัติศาสตร์มากมาย ทั้งที่เป็น โบราณสถาน และโบราณวัตถุ ทำให้ทราบได้ว่า ชุมชนในบริเวณนี้กับชนชาติต่าง ๆ ได้สร้าง สัมพันธอันดีต่อกันเรื่อยมา มีการแลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งกันและกัน จนเกิด ความกลมกลืนกันทางด้านวัฒนธรรม กวีได้นำสภาพบ้านเมืองในยุคนั้นมาแต่งเป็นวรรณกรรม ซึ่งการบรรยายสภาพบ้านเมืองในวรรณกรรม ล้วนสะท้อนมาจากสภาพบ้านเมืองในยุคนั้นได้ เช่นเดียวกับวรรณกรรมเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ก็สามารถ สะท้อนสภาพบ้านเมืองของเมืองนครศรีธรรมราชในยุคนั้นได้เป็นอย่างดี

### วิถีชีวิตความเป็นอยู่

การทำมาหากิน การประกอบอาชีพหลัก ของชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมเรื่องพระ เวสสันดร ฉบับอำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ การประกอบอาชีพเกษตรกรรม

การค้าขาย เป็นต้น ดังตัวอย่างที่ปรากฏดังต่อไปนี้

๑. เกษตรกรรม การทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหนึ่งที่อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานาน อาชีพของชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราชก็เช่นกัน คือการทำเกษตร เช่นตอนที่นางผุสดีทรงตั้งพระครรภ์ พระเวสสันดร พระนางได้บริจาคสิ่งของมากมายเพื่อเป็นการทำบุญ กวีได้กล่าวถึงบ้านเมืองของแคว้นสีพี ที่มีความอุดมสมบูรณ์ การทำนาข้าว นาเกลือก็ได้ผลดี ทำให้ทราบว่าชาวเมืองสีพีมีอาชีพในการทำนาข้าว และนาเกลือ ซึ่งเป็นอาชีพเกษตรกรรม ดังข้อความว่า

มอใหญ่ไกรกรุง  
บรรดาชนาเขต  
ต่างต่างเข้ามา

๑ ลือเลื่องเพื่องทุ่ง  
ทรงภพโลกา  
ทุกประเทศหรรษา  
ชมพระบารมี

นาข้าวนาเกลือ  
ฝนตกฟ้าร้อง  
ล้มลุกมรุชี

๑ ข้าวปลามาเผื่อ  
ก่อเกื้อมากมี  
(.....ขาดหาย.....)  
มากมีตราไทร

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

หรือตอนที่กวีได้บรรยายถึงเมืองกลิงคราชที่เกิดอาเพศ บ้านเมืองเกิดความแห้งแล้ง ไม่

มีน้ำใช้ในการทำนา ดังข้อความว่า

๑ ทำกินขัดสนจนเปลือง  
ยากไร้ได้เคืองทั่วไป

จบ[แคว้น]แดนเมือง

๑ ข้าวปลาทำนาจนใจ  
ไม่ทั่วรู้ไปแห้งหาย

ปิดน้ำชักใส่

๑ ข้าวแพงแห้งสูญเปล่าตาย  
ความตายใกล้แล้วตัวเอย

ชาวเมืองร้องไห้

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๖)

นอกจากนี้กวียังกล่าวถึงการปลูกผลไม้ในเมืองสีพี ในตอนที่พระเวสสันดรได้ให้ช้าง

ปัจจัยนาเคนทรไปจนบ้านเมืองเกิดอาเพศ ดังตัวอย่างเช่น

๑ แต่ช้างไปจากนคร  
เร้าร้อนให้รักนักหนา

ฝูงราษฎรนิกร

- ๑ อาเพศเหตุบังเกิดมา      ผ่นแล้งเชิงเขา
- ผลผลามาแห่งแมลงเบียน<sup>๑</sup>
- ๑ มังคุดละมุดทุเรียน      ดอกแห่งแมลงเบียน
- กระท้อนกระเตียน<sup>๒</sup> ก็มาแปรปรวน
- ๑ ทุกหนตำบลฝ่ายสวน      พลูหมัก<sup>๓</sup>แปรปรวน
- แห่งหวนโรยราตาปี
- ๑ ผลไม้มิได้สุก      เสนาเสนี้
- ท้าวพระยาธิบดีเคืองเข็ญ

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมา ดุษฎีภาคผนวก หน้า ๒๑๙)

ในปัจจุบันการทำอาชีพเกษตรกรรมในจังหวัดนครราชสีมา มีการเพาะปลูกพืชหลายชนิด ทั้งยางพารา มะพร้าว กาแฟ ผลไม้ และข้าว การเพาะปลูกข้าวในจังหวัดนครราชสีมาถือเป็นพืชเศรษฐกิจหลักอีกอย่างหนึ่งของจังหวัด เพราะมีการเพาะปลูกในหลายพื้นที่ของจังหวัด การปลูกผลไม้ก็เช่นเดียวกัน จังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีผลไม้อุดมสมบูรณ์ตลอดทั้งปี ผลไม้ที่ปลูก ได้แก่ ทุเรียน มังคุด ลำไย ลำสาดี เงาะ กระท้อน เป็นต้น ซึ่งก็ได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวบ้านที่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทั้งการปลูกข้าว และการปลูกผลไม้ในวรรณกรรมเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมาด้วย

๒. การค้าขาย เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่กล่าวถึงในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมา ดังตัวอย่างที่ปรากฏในตอนทักว่าได้บรรยายถึงสภาพบ้านเมืองสี่ทิศ ดังนี้

- ๑ เป็นแอกนครา
- สิบสองภาษา      พม่ามิงมอญ
- คุลาฝรั่งเศส      ไทยเทศแขกขอม
- จีนยวนชวามอญ      อังกฤษวิลันดา

<sup>๑</sup> เบียน(ปาก)=เบียดเบียน

<sup>๒</sup> กระเตียน(ถิ่น)=ชื่อผลไม้ของท้องถิ่นใต้ชนิดหนึ่ง

<sup>๓</sup> หมัก(ปาก)=หมาก

๑ ทุกทั่วกล้วยชาติ

เสนีกวีราช

พรานพรานหมณ์พฤตมา

เศรษฐีโยคี

มีทุกภาษา

นับอเนกไตรตรา

แน่นหนาธานี

๑ นาวาค้าขาย

พาณิชมากมาย

ซื้อขายคล่องดี

ข้าวปลามาเฟื้อ

ผลเจือลดปี

แต่ล้วนสุขี

มีทั่วหนา

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๑๙๗)

ที่ตั้งของจังหวัดนครศรีธรรมราชมีลำน้ำออกสู่ทะเลได้สะดวก เรือเดินทะเลสามารถเข้ามาค้าขายได้ถึงตัวเมือง ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพค้าขายเป็นอาชีพหลักอีกอย่างหนึ่ง

**ลักษณะที่อยู่อาศัย** การสร้างที่อยู่อาศัยที่กวีได้กล่าวไว้ในวรรณกรรมกลอนสดเรื่อง พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีลักษณะการปลูกสร้างแบบง่าย ๆ คล้ายเรือนไทยที่นิยมปลูกกันทางภาคใต้ กวีได้บรรยายถึงลักษณะบ้านของชูชก ตอนที่ชูชกจะเดินทางไปของพระชาติ และพระกัณหา ชูชกได้ซ่อมแซมบ้านเพื่อให้นางอมิตตดาอยู่อย่างปลอดภัย ดังความว่า

๑ ว่าแล้วแต่เจ้าจิงไทรย

ก็ลงไปจากเคหา

ตัดไม้ได้แล้วมา

ถึงเคหามาซ่อมใส่

๑ ที่หักหักเป็นพื้น

เอาอันอื่นมาสอดใส่

ปากประตูหัวบันได

ซ่อมแซมใหม่ใส่ไม้แกน

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๔๔)

เนื่องจากสภาพภูมิอากาศของทางภาคใต้ มักจะมีมรสุมฝนตกหนัก ทำให้เกิดน้ำท่วมอย่างฉับพลันบ้านของภาคใต้จึงนิยมยกพื้นสูง การยกพื้นสูงยังช่วยป้องกันสัตว์เลื้อยคลานและสัตว์อื่น ๆ หนีน้ำเข้าบ้านเมื่อน้ำท่วม ด้วยเหตุนี้บ้านไทยภาคใต้สมัยก่อนไม่ว่าจะปลูกอยู่ในที่ที่เป็นเนินสูงเพียงใด ก็ยังนิยมยกพื้นสูง

อีกตัวอย่างหนึ่งที่กวีได้พรรณนาถึงศาลาที่พระวิษณุกรรมได้ลงมาเนรมิตให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระเวสสันดร นางมัทรี พระชาติ และพระกัณหา ซึ่งมีลักษณะดังนี้

๑ เพินทองเป็นสองรัญญิกา มีหน้าลองแลชองผ้า

งามล้วนสุวรรณาอาศรม

๑ ผาปิดหีบเผยทั้งเกล็ดม ยี่ภู่ปูลาดงามสม

บริเวณเที่ยวจกรมในราตรี

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๗๓)

ส่วนประกอบของศาลาที่พระวิษณุกรรมได้เนรมิตให้พระเวสสันดร มีลักษณะบางอย่างที่ บ่งบอกว่าเป็นลักษณะของเรือนไทยทางภาคใต้ เช่น

ช่องผ้า หรือ หน้าผ้า คือ หลังคาส่วนที่ยื่นเลยหน้าจั่วออกมาจะตีไม้กระดานทาบได้ระแนง เพื่อกันไม่ให้ลมพัดกระเบื้องปลิว ส่วนนี้เรียกว่า “หน้าผ้า”

หีบเผย คือ เรือนที่มีลักษณะด้านหน้าปิดรับและเปิดค้าขึ้นได้หน้าต่างบานภาคใต้มักเจาะเป็นช่องเล็ก ๆ ทำให้เปิดปิดได้ มักเปิดจากข้างใน หรือถ้าเปิดออกข้างนอกจะใช้วิธีแขวนห้อยแล้วใช้ไม้ค้ำยันให้ส่วนล่างเปิด้าออก โดยวิธีนี้ไม่ต้องใช้ขอสับกันลมตีและเพื่อให้เปิดปิดได้สะดวก (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๒๙ ง, หน้า ๗๗๐๙)

**เครื่องแต่งกายและเครื่องสำอาง** การแต่งกายของตัวละครในวรรณกรรมกลอนสวด เรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช กวีได้บรรยายถึงการแต่งกายของชาวบ้าน ซึ่งสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการแต่งกายของชาวใต้ในสมัยโบราณได้เป็นอย่างดี ทั้งในเรื่องเครื่องนุ่งห่มและเครื่องสำอางต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ลักษณะเครื่องแต่งกาย ในเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัด

นครศรีธรรมราช กวีได้กล่าวถึงการแต่งกายของนางอมิตตดาที่ขมขู่ชู้ชกว่า ถ้าชู้ชกไม่ไปขอพระขาลี และพระกัณหามาเป็นทาสแล้ว นางจะไม่ทำงานเอาแต่แต่งตัวสวยงามเพื่อให้ผู้ชายสนใจ มารุมกันเกี้ยวพาราสี ดังความว่า

- |                                 |                                  |
|---------------------------------|----------------------------------|
| ๑ เข้าเข้าเฝ้าแต่ห้อง           | เอาแว่นส่องแต่งแต่ไร             |
| ชมพูปาดสองไหล่                  | จะเดินไปเหล่ <sup>๑</sup> พี่ชาย |
| ๑ ห่มห่มเหล่าชาวบ้าน            | ครั้นเร่ผ่านไครอดได้             |
| ที่นั่นเฒ่าขี้ร้าย <sup>๒</sup> | จะร้องให้ป้อมมือดู               |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๘๖)

การเลือกสีผ้านุ่งห่มของผู้หญิงใต้ในสมัยก่อน เลือกับผ้านุ่งสีจะต้องเข้ากันไม่นิยมใช้สีตัดกัน โดยมากผ้านุ่งใช้สีแก่ เลือใช้สีอ่อนแต่เป็นสีเดียวกัน ผู้หญิงสาวก็จะใช้สีแดง ชมพู เหลือง ฟ้า หลากสี ถ้าเป็นคนมีอายุใช้สีเขียว น้ำเงิน น้ำตาล ดำ เป็นต้น ส่วนการแต่งกายของสาว ๆ

<sup>๑</sup> เหล่(ปาก)=มอง, หมายถึง

<sup>๒</sup> ขี้ร้าย(สำนวน)=ชั่วช้า

ชาวใต้ในสมัยก่อน นิยมนุ่งผ้าถุง ใช้ผ้าซีกหรือผ้าแถบ “ซอคอ” คือใช้ผ้าซีกพาดคล้องด้านหลัง ชายผ้า ๒ ข้างพาดไขว้ปิดหน้าอก เหมือนกับการห่มตะแบงมาน ชายผ้าทั้ง ๒ ข้างผูกไว้ที่ต้นคอ หากเป็นวันทำบุญไปวัด ก็ใช้วิธีห่มแบบรดอก ชายหางผ้าซีกพาดปาดอย่างสไบเฉียง หรือไม่ก็ใช้วิธีห่มผ้าแบบซ้อนทับสี่ โดยใช้ผ้าพาดเฉียง ๒ ผืน ๒ สี คือใช้ห่มแบบผ้ารดอกผืนหนึ่ง ห่มสะพายเฉียงทับซ้อนอีกผืนหนึ่งต่างหาก (ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ๒๕๔๔, หน้า ๑๘๑) ซึ่งการแต่งกายของนางอมิตตดาที่ปรากฏในเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช น่าจะเป็นใช้วิธีการห่มผ้าแบบซ้อนทับสี่มากกว่า

๒. เครื่องสำอาง การใช้เครื่องสำอางเป็นอีกอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมพื้นบ้าน เครื่องสำอางที่มีปรากฏในวรรณกรรมกลอนสดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช มักจะเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

◦ คำกลับปรางค์รัตน์ ส่วนสาวกำมัดด ถ้วนหมิ่นหกพัน

รูปร่างอย่างแก่งสรรร พร้อมรับกลับที่สง

◦ ด้วยน้ำดอกไม้อัน คันทรสลับได้ หอมตลบองค์

พานรองของบรรจง มาถวายองค์ให้ล้ำมราญ

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๓๑)

ตัวอย่างที่ ๒

◦ ผิวผ่องแผ้วหมด

ทรงสุคนธรส

ตลบอบองค์

น้ำมันไฉเกศ

ธูปธำพร

ภูษาล้วนทอง

ทรงค่าควรเมือง

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๓๓)

ตัวอย่างที่ ๓

◦ ยามเมื่อรุ่งสาง

ครันเมื่อระดูหนาว

ในหมันตา

มิได้เกียจคร้าน

การจะสร้งคงคา

ข้ามระพิกตร

มิให้ราศี



## ๑ แม็กินอาหาร

แต่พอประมาณ                      มากนักมักพี  
เกินกว่าผู้ชาย                      มักไม่ยินดี  
ขมื่นขัดสี                      น้ำมันดีใส่เสีย

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๔๒)

ตัวอย่างที่ ๔

๑ ทั้งสามต่างให้รำพัน                      ครั้นวายโคกศิลา  
จัดแจงเครื่องอันมากมี

๑ นุ่งหมพอสวมกายี                      น้ำมันใส่หัว  
ตามมีมิให้แค้นคา

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๔๓)

จากตัวอย่างข้างต้น เครื่องสำอางต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีดังต่อไปนี้

“น้ำหอม” เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่นิยมใช้กัน น้ำหอมมีปรากฏใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยแขกเปอร์เซีย หรือที่เรียกว่าแขกเทศ นำเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทย (วิไล ธรรมวาจา, ๒๕๔๕, หน้า ๑๘๒ – ๑๘๓)

“น้ำมันใส่ผม” ตามปกติชาวบ้านทั่วไปนิยมใช้น้ำมันมะพร้าวแต่งผมให้สวยงามทั้งหญิงและชาย อาจเป็นเพราะทางภาคใต้มีต้นมะพร้าวมาก การเคี่ยวน้ำมันมะพร้าวจึงสะดวก น้ำมันมะพร้าวมีคุณสมบัติประโยชน์หลายอย่าง ทั้งใช้นวดร่างกายให้หายปวดเมื่อย ใช้ทำอาหาร ใช้ใส่ผม เป็นต้น น้ำมันมะพร้าวที่จะนำมาใส่ผมจะต้องปรุงขึ้นมาเป็นพิเศษ เพื่อให้มีคุณสมบัติที่แตกต่างไปจากการใช้งานอื่น ๆ เช่น

น้ำมันทิง คือ น้ำมันมะพร้าวที่ผสมลูกทิงลงไป เรียกน้ำมันทิง ใช้ใส่ให้ผมเป็นมันดำและช่วยรักษาเส้นผม

น้ำมันหงส์ คือ น้ำมันมะพร้าวที่ผสมลูกหงส์ลงไป ลูกหงส์ที่ใช้ใส่ผมต้องใช้เมล็ดแก่ ๆ ทูบให้แตก ใช้ใส่ผมจะช่วยทำให้ผมมีกลิ่นหอมและเป็นสีดำ

น้ำมันอีกอย่างหนึ่ง คือ น้ำมันขัน วิธีการทำน้ำมันขัน เมื่อเคี่ยวน้ำมันดีแล้ว ก็ใช้ดอกไม้สดอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป เช่น ดอกประดู่ ดอกพิกุล ดอกขจร เป็นต้น น้ำมันที่ได้ก็จะหอมกลิ่นดอกไม้ชนิดนั้น ๆ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๒๙ ก, หน้า ๑๕๘ - ๑๕๙)

“ขมิ้น” เป็นสิ่งที่นิยมนำมาทาผิวเพื่อบำรุงผิว โดยจะนำมาทาดัวหลังอาบน้ำ เพื่อให้ผิวเป็นสีเหลืองนวล เปล่งปลั่งแลดูคล้ายทาด้วยทองคำ ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีเครื่องสำอางหลายชนิดที่ยังมีขมิ้นอยู่ในส่วนผสม เพราะขมิ้นมีคุณสมบัติทำให้ผิวมีสุขภาพดี (วิไล ธรรมวาจา, ๒๕๕๕, หน้า ๑๘๒)

อาหารการกิน อาหารเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ เพราะอาหารในแต่ละท้องถิ่นก็มีความแตกต่างกัน ในพระเวสสันดรฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราชก็เช่นกัน กวีได้กล่าวถึงอาหารการกินไว้พอสมควร เช่น ในตอนที่ พระเวสสันดรโดนเนรเทศออกจากเมือง พระองค์ทรงได้ทำทานต่าง ๆ ทั้งแจกข้าวของเครื่องใช้ และเลี้ยงข้าวปลาอาหาร ในข้อความได้ปรากฏชื่ออาหารของชาวใต้ชนิดหนึ่ง คือ ข้าวย่ำ ดังความว่า

๐ ท้าวให้บ่าวมา

กินตามปรารถนา

ข้าวย่ำปลากัน

มันชอบอันใด

ตามใจของมัน

เลี้ยงให้ทั่วกัน

[มันนินทาเรา]

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุติภาคผนวก หน้า ๒๓๓)

ข้าวย่ำเป็นอาหารคาวของชาวใต้ชนิดหนึ่งที่นิยมรับประทานกันโดยทั่วไป โดยนิยมรับประทานเป็นอาหารเช้าหรือกลางวัน เครื่องปรุงของข้าวย่ำประกอบด้วยข้าวสุก ผักสดชนิดต่าง ๆ มะพร้าวคั่ว กุ้งแห้งป่น ราดด้วยน้ำบูดู หรือบางท้องถิ่นเรียกน้ำเคย คลุกให้เข้ากันแล้วรับประทาน

ข้าวที่นำมาใช้ทำข้าวย่ำจะเป็นข้าวที่หุงไม่แฉะ บางครั้งก็ใช้ข้าวหุงด้วยใบยอ ลักษณะข้าวที่ได้ก็จะมีสีเทาหรือคล้ำ ทำให้ข้าวมีกลิ่นหอมชวนรับประทานขึ้น ซึ่งในปัจจุบันข้าวสุกที่นำมาทำข้าวย่ำอาจมีการนำสีธรรมชาติมาผสม เช่น สีม่วง จากดอกอัญชัญ สีเขียว จากใบเตย เป็นต้น ทำให้ข้าวมีสีสันท่ารับประทานยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังประกอบด้วยมะพร้าวคั่ว กุ้งแห้งป่น พริกป่น และผักสดชนิดต่าง ๆ ได้แก่ เมล็ดกระถิน สะตอหั่นฝอย ถั่วงอก ถั่วงอกยาวหั่นฝอย แตงกวา ตะไคร้หั่นฝอย ใบมะกรูดหั่นฝอย และผลไม้ที่มีรสเปรี้ยว เช่น ส้มโอ มะขามดิบ มะนาว หรือมะม่วงหั่นฝอย เป็นต้น

น้ำบูดูหรือน้ำเคยที่นำมาราดข้าวย่ำต้องเป็นบูดูชั้นดี นำมาต้มด้วยไฟอ่อน ๆ ใส่ตะไคร้ทุบ หอมทุบ น้ำตาลปีบ ใบมะกรูด และข่าทุบ น้ำบูดูที่ได้จะมีกลิ่นหอม ชื่นเล็กน้อย และมีรสค่อนข้างหวาน เมื่อจะรับประทานข้าวย่ำก็จะตักข้าวใส่จาน ราดด้วยน้ำบูดู โรยด้วยมะพร้าวคั่ว

กุ้งแห้งป่น และผักสดชนิดต่าง ๆ ถ้าชอบเผ็ดก็สามารถโรยพริกป่นได้ตามชอบใจ บางท้องถิ่นจะนิยมรับประทานกับไข่ต้ม (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๒๙ ข, หน้า ๓๔๘)

ตัวอย่างต่อไปเป็นตอนที่นางอมิตตดาได้จัดเสปียงอาหารให้ชู้ชกเดินทางไปขอพระชาลี และพระกัณหา อาหารที่นางอมิตตดาจัดเตรียมให้ชู้ชกมีหลายชนิด เช่น ข้าวพอง ข้าวตู ข้าวตาก และเกลือ ซึ่งเป็นอาหารพื้นบ้านของไทยที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดี จัดเตรียมหาเครื่องปรุงได้ง่าย อร่อย และสามารถพกพาไปกินได้ตลอดเวลา นอกจากอาหารที่กล่าวมาแล้ว ก็ยังได้กล่าวถึงอาหารพื้นบ้านของทางภาคใต้ไว้ คือ เเคย ดังข้อความว่า

|                                               |                                       |
|-----------------------------------------------|---------------------------------------|
| ๑ ชู้ชกพึ่งคำเมีย                             | เฒ่าคนเสียเมากามา                     |
| กล่าวตอบนางอบิธิดา                            | หม่อมแม่ข้าอย่าร้อนใจ                 |
| ๑ จงเจ้ามาแต่งให้                             | ถุงแล้ให้ให้ครบไว                     |
| ข้าวพอง <sup>๑</sup> ของกินไกล                | ตกแต่งไปให้ครบครัน                    |
| ๑ ข้าวตู <sup>๒</sup> แล้ข้าวตาก <sup>๓</sup> | ทั้งพลุหมากแลกระบัน                   |
| เเคย <sup>๔</sup> เกลือให้ครบครัน             | เหล็กไฟ <sup>๕</sup> นั้นอันเครื่องปา |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุสิตภาคผนวก หน้า ๒๘๘)

เเคย คือกะปิ ถ้าทำด้วยกุ้ง จะเรียกเเคยกุ้ง หรือถ้าทำด้วยปลา จะเรียกเเคยปลา เเคยกุ้งทำด้วยกุ้งทะเลชนิดหนึ่ง ลักษณะตัวเล็ก เนื้อนิ่มใส เรียกว่า กุ้งเเคย นำมาล้างให้สะอาด แล้วนำมาเคล้าเกลือหมักทิ้งไว้ ๑ คืน นำมาโขลกด้วยครกตำข้าวให้แหลก นำไปตากแดดพอมืด ๆ แล้วนำมาตำอีกครั้งจนละเอียด นำกุ้งที่ได้ไปหมักในโถงนานประมาณ ๖ เดือนก็จะได้กะปิกุ้งตามต้องการ

ส่วนเเคยปลา ทำด้วยปลาตัวเล็ก ๆ คลุกเกลือพอมืดประมาณ หมักทิ้งไว้ราวครึ่งวัน นำมาใส่ครกตำพอแหลกตากแดด ๑-๒ วัน พอให้แห้งมอด ๆ นำมาตำให้ละเอียดอีกครั้ง แล้วนำมาใส่โถงเก็บไว้ประมาณ ๒๐ วัน ก็นำมาประกอบอาหารได้ (สถาบันทักษิณคดีศึกษา, ๒๕๒๙ ข, หน้า ๕๑๑ - ๕๑๒)

<sup>๑</sup> ข้าวพอง(ใบ)=ข้าวพอง

<sup>๒</sup> ข้าวตู(ใบ)=ข้าวตู

<sup>๓</sup> ข้าวตาก(ใบ)=ข้าวตาก

<sup>๔</sup> เเคย(ถิ่น)=กะปิ

<sup>๕</sup> เหล็กไฟ(ถิ่น)=หินเหล็กไฟ คือ หินที่ใช้สำหรับจุดไฟในสมัยโบราณ

เคย หรือกะปิสามารถนำไปปรุงอาหารได้หลายชนิด เช่น เคยเครื่อง เป็นอาหารคาวชนิดหนึ่ง โดยนำกะปิมาหลนกับกะทิใส่เครื่องแกง เคยจี่ เป็นวิธีการทำกะปิให้สุกโดยนำไปอังเหนือไฟ เมื่อสุกเคยจะมีกลิ่นหอมนำไปคลุกกับข้าวรับประทาน หรือนำเคยจี่ไปใช้เป็นส่วนประกอบในการตำน้ำพริก ก็จะทำให้ น้ำพริกมีกลิ่นหอมรับประทานยิ่งขึ้น นอกจากนี้กะปียังนำไปเป็นส่วนผสมของเครื่องแกงชนิดต่าง ๆ ได้อีกด้วย

## ขนบธรรมเนียมประเพณี

ขนบธรรมเนียมประเพณี หมายถึง สิ่งที่ยึดปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นที่ยอมรับ เช่น การแต่งงาน การเกิด การตาย การละเล่น ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ล้วนมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต ซึ่งการสอดแทรกประเพณีต่าง ๆ ในเนื้อเรื่องของวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องต่าง ๆ กวีได้มีการเพิ่มเติมหรือตัดทอนพิธีการต่าง ๆ จนเป็นภาพสะท้อนของประเพณีในท้องถิ่นนั้น ๆ ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราชก็เช่นกัน กวีได้กล่าวถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยไว้ดังนี้

ประเพณีการแต่งงาน เป็นประเพณีที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนไทย การแต่งงานเป็นการทำพิธีเพื่อให้ชายหญิงได้อยู่กินกันตามประเพณีเป็นสามี ภรรยาและเป็นการประกาศให้สังคมได้รับรู้อย่างเป็นทางการ มักเชิญญาติพี่น้อง เพื่อนสนิทมิตรสหายมาร่วมงานร่วมพิธีและมีการเลี้ยงดูอย่างเอิกเกริก ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่ได้กล่าวถึงพิธีการแต่งงานอย่างละเอียด แต่มีการกล่าวถึงการแต่งงาน ดังคำว่า

|                       |                         |
|-----------------------|-------------------------|
| ◦ เราจักให้ไปยกกล่าว  | วงศ์แห่งท้าวผู้ร่วมวงศ์ |
| มัทรีลูกพระองค์       | มัทราชพระราชา           |
| ◦ ดริเห็นพร้อมกันแล้ว | นางน้องแก้วผู้กัลยา     |
| ผุดดีนางกานดา         | แต่งการมาเป็นมงคล       |
| ◦ สดุษฎีพระราชา       | ตรัสให้หาโหรบัดดล       |
| ให้ดูฤกษ์มงคล         | คิดครวญดลได้ฤกษ์ยาม     |
| ◦ ให้ตั้งโรงพิธี      | จงงามดีให้ทำตาม         |
| เสร็จแล้วได้ฤกษ์ยาม   | ทำตามท้าวสั่งปนาน       |
| ◦ ให้เชิญท้าวมัทราช   | ทั้งนางนาฏผู้ทรงคราญ    |
| มัทรีผู้สงสาร         | มาทันการท่ามงคล         |

|                                  |                       |
|----------------------------------|-----------------------|
| ๑ ตรัสให้แต่งบายศรี              | เครื่องอันดีมาบัดดล   |
| (สมโภช)หน่อทศพล                  | ทั้งสององค์งามใสภา    |
| ๑ แลมาน้องวงศ์รจนา               | ท้าวประสงศ์ให้สองรา   |
| แทนองค์พระราชา                   | อภิเชกสองบังอร        |
| ๑ สมโภชพระลูกยา                  | สองเสน่หามารับพร      |
| พราหมณ์ขึ้นนั่งสลอน              | ให้พระพรเจ้าสองศรี    |
| ๑ นั่งพร้อมทั้งวงศา              | ญาติกาอันมากมี        |
| จุดเทียนเวียนแวงหวี <sup>๑</sup> | เจ้าอยู่ดีสืบสุริวงศ์ |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุษฎีภาคผนวก หน้า ๒๑๓)

การกำหนดวันแต่งงานนั้น จะต้องเลือกวัน เดือนและปี ฤกษ์ยามที่เป็นสิริมงคล เพราะเชื่อว่า เวลาที่ถูกต้องเหมาะสมจะทำให้ชีวิตพบแต่ความสุข เจริญก้าวหน้า และเป็นสิริมงคลกับชีวิต ฉะนั้นไม่ว่าจะกระทำการมงคลจึงต้องหาฤกษ์ยามเสียก่อน นอกจากนี้เจ้าภาพต้องสถานที่เพื่อต้อนรับแขก และเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบพิธีการแต่งงาน เช่น บายศรี เมื่อถึงเวลาที่ได้ฤกษ์ยามดีแล้วก็จะมีการเวียนแวงเทียน เพื่อให้ญาติมิตรที่มาร่วมงานมาอวยพรให้คู่บ่าวสาว

**ประเพณีการทำขวัญเด็ก** เด็กทารกนับตั้งแต่ออกจากครรภ์มารดา คือ นับตั้งแต่อายุ ๑-๑๒ ขวบ ระหว่างนี้อยู่ในระยะที่อันตรายมาก โดยเฉพาะที่เด็กยังพูดไม่รู้เรื่อง ทำให้ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ปรากฏว่าเด็กตายไปเป็นอันมากกว่าช่วงอื่น พ่อ แม่ ญาติผู้ใหญ่ก็จะจัดพิธีทำขวัญ การทำขวัญสมัยโบราณถือกันว่ามีความสำคัญมาก เด็กทุกคนต้องผ่านพิธีทำขวัญ เพราะถือว่าเป็นสิริมงคลกับตัวเด็ก ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีปรากฏการทำขวัญเด็ก เช่น ในตอนที่พระเวสสันดรประสูติ เจ้ากรุงสุทนต์ก็จัดพิธีทำขวัญให้พระเวสสันดร ดังความว่า

|                          |                   |
|--------------------------|-------------------|
|                          | ๑ เมื่อนั้นพระบาท |
| สุทนต์ยักราช             | มีพระบัญชา        |
| ให้มุนมนตรี <sup>๒</sup> | พราหมณ์ชีพฤตมา    |
| ตรัสแก่เสนา              | แต่งการพิธี       |

<sup>๑</sup> หวี(ปาก)=วี=พัด, โบก

<sup>๒</sup> มุนมนตรี(ปาก)=มุนมนตรี

๑ รับพระโองการ

|                  |                  |
|------------------|------------------|
| ตกแต่งบันาน      | เสร็จแล้วด้วยดี  |
| แต่งเครื่องสมโภช | กุมารมีศรี       |
| แต่งโรงพิธี      | เสร็จแล้วทูลถวาย |

๑ สมโภชกุมาร

|               |                 |
|---------------|-----------------|
| ลูกรักเฝ้าพาน | เกิดมาสืบสาย    |
| จึงให้พระนาม  | ตามนวลลักษณหมาย |
| แก่พระลูกชาย  | ชื่อเวสสันดร    |

๑ ชีพราหมณ์พฤตมา

|               |              |
|---------------|--------------|
| อ่านเวทย์นานา | แล้วให้ชัยพร |
| แก่พระกุมาร   | ลูกรักบังอร  |
| ทรงนามกร      | เวสสันดรราชา |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุษฎีภาคผนวก หน้า ๒๑๐)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่พระชาติประสูติ ก็จัดพิธีทำขวัญเช่นเดียวกัน ดังความว่า

|                        |                     |
|------------------------|---------------------|
| ๑ ทั้งสองครองกันมา     | ทรงครรภ์หน้าเป็นนวล |
| ครั้นเมื่อครรภ์นางถ้วน | ทศมาสจึงคลอดคลา     |

|                      |                      |
|----------------------|----------------------|
| ๑ แม่มนมอยู่หน้าหลัง | เข้ามานั่งอยู่รักษา  |
| นางนาฏเกิดลูกมา      | จากครรภ์นางเรื่องรอง |

|                     |                    |
|---------------------|--------------------|
| ๑ นางสนมทั้งซ้ายขวา | คิดจรรจาเอาซ้ายทอง |
| มารับลูกนางน้อง     | ครีบบัวทองจากคางคก |

|                   |                       |
|-------------------|-----------------------|
| ๑ พวกญาติทั้งหลาย | นั่งเรียงรายพากันมา   |
| ตกแต่งชายสี่หน้า  | ทำขวัญเจ้าบ่เศร้าหมอง |

|                |                |
|----------------|----------------|
| ๑ แล้วให้นามกร | สายสมรชื่อชาติ |
| รูปโฉมงามมีศรี | ชาวบุรีผู้ศลา  |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุษฎีภาคผนวก หน้า ๒๑๔)

ตัวอย่างที่ ๓ ตอนที่นางมัทรีประสูติพระกัณหา ก็จัดพิธีทำขวัญให้พระกัณหา ดังความ

ว่า

๑ ครั้นได้ฤกษ์ยามเสด็จคลอด จากครรภ์นาง(นาฏ)  
เป็นหญิงงามโสภา

๑ พระญาติมานั่งซ้ายขวา เอาหนึ่งหมี่มา  
รับรองพระราชบุตร

๑ ตกแต่งทำขวัญพระพันปี ให้นามโดยมี  
โคมศรีชื่อเจ้ากัณหา

๑ ให้นามต้องตามมีมา กัณหาโสภา  
เอาหนึ่งหมี่มารับรอง

(พระเวสสันดร ฉบับคำภีร์ทองสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุสิตภาคผนวก หน้า ๒๑๔)

การทำขวัญคนโบราณถือว่าสำคัญมาก ไม่ว่าคนหรือสัตว์ต่างก็มีขวัญจิตใจอัน  
ละเอียดอ่อนประจําตัวเหมือนกัน เพื่อเด็กเป็นสิริมงคล ให้มีชีวิตรอดเลี้ยงง่าย ในบทประพันธ์พิธี  
การทำขวัญเด็กจะเริ่มโดยการจัดเตรียมสถานที่ แล้วเมื่อถึงฤกษ์ยามที่เป็นมงคลแล้วก็จะให้  
พราหมณ์มาอ่านคาถาต่าง ๆ เพื่อความเป็นสิริมงคลกับเด็ก หลังจากนั้นก็จะมีการตั้งชื่อที่เป็น  
มงคลให้กับเด็กด้วย ซึ่งคนไทยเชื่อว่าเด็กที่ผ่านพิธีทำขวัญแล้วจะเป็นเด็กที่แข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้  
เจ็บ เลี้ยงง่าย

จากตัวอย่างบทประพันธ์ จะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมของจังหวัดนครศรีธรรมราชมีพราหมณ์  
มาเกี่ยวข้องด้วย เพราะว่า ศาสนาพราหมณ์เคยมีความเจริญรุ่งเรืองในนครศรีธรรมราชมาก่อน มี  
โบราณสถานทางศาสนาพราหมณ์อย่างชัดเจน เช่น หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ เสาชิงช้า  
เป็นต้น (วิเชียร ณ นคร, ๒๕๒๑, หน้า ๔๑)

## หลักธรรม

หลักธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นแบบอย่าง เป็นสิ่งที่มนุษย์คิดขึ้นมา เพื่อใช้เป็นแนวทาง  
ในการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคม เป็นเครื่องอบรมขัดเกลาจิตใจ ก่อให้เกิดความหวัง  
เพื่อความสุสขสบายในกายภาคหน้า (สืบพงศ์ ธรรมชาติ, ๒๕๓๔, หน้า ๓๓๔)

นครศรีธรรมราชถือเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีความเจริญทางพระพุทธศาสนา โดยสังเกต  
ได้จากโบราณสถานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนามีอยู่มากมายทั่วจังหวัด พระพุทธรูปองค์  
สำคัญ ๆ ของประเทศ เช่น วัดพระบรมธาตุราชวรมหาวิหาร พระพุทธลีลึงค์ ที่ประดิษฐานอยู่ที่  
หอพระพุทธลีลึงค์ เป็นต้น ประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดก็นับถือศาสนาพุทธเป็นศาสนา  
หลัก ซึ่งในวรรณกรรมเรื่องพระเวสสันดร ฉบับคำภีร์ทองสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีหลักธรรม  
ทางพระพุทธศาสนาที่ชาวพุทธส่วนใหญ่นับถือปรากฏอยู่มากมาย การศึกษาเรื่องหลักธรรม

ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปรากฏ  
หลักธรรมต่าง ๆ ดังนี้

นิพพาน เป็นหลักธรรมที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ป.อ. ปยุตโต  
(๒๕๔๓, หน้า ๗๖ – ๗๗) ได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมว่า  
คือ สภาพที่ดับกิเลสและกองทุกข์แล้ว ภาวะที่เป็นสุขสูงสุด เพราะไร้กิเลสไร้ทุกข์เป็นอิสระภาพ  
สมบูรณ์ เป็นภาวะที่เข้าถึงได้ยาก ต้องทำจิตให้สงบนิ่ง ดับกิเลสได้หมดสิ้น ผู้ที่บรรลุนิพพานได้ชื่อ  
ว่าอรหันต์ ไม่มีความทุกข์ใด ๆ อีกต่อไป การบรรลุนิพพานมี ๒ ขั้น คือ

๑. สอุปาทิเสสนิพพาน หมายถึง ดับกิเลสยังมีปัญจขันธ์เหลือ คือ พระอรหันต์ที่ยังทรง  
ชีพอยู่ สิ้นโมหะ โทสะ ราคะ รู้ชอบแล้ว หลุดพ้นแล้ว อารมณ์ทั้งหลายดับแล้ว

๒. อนุปาทิเสสนิพพาน หมายถึง ดับกิเลสไม่มีปัญจขันธ์เหลือ คือ พระอรหันต์ที่สิ้นชีพ  
แล้ว จัดได้ว่าบรรลุนุปาทิเสสนิพพาน

ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช  
กวีได้กล่าวถึงหลักธรรมเรื่องนิพพานไว้ในตอนที่พระเวสสันดรได้บริจาคช้างเผือกไป พระองค์ทรง  
ได้กวรวดน้ำและตั้งจิตอธิษฐานขอให้บรรลุนิพพาน ดังความว่า

๐ องค์กษัตริย์โสมนัสอินทรีย์ หล่อ น้านท์

ภูมิทำวตั้งธิษฐาน

๐ เศษข้าได้ให้ทาน ช้างแก้วชัยชาญ

แสนตามลึงประมาณเครื่อง[ทรง]

๐ นำจิตเรคิดจ้านง เกิดใดได้ทรง

ทานองค์มุนีนาฏเกิดหนา

๐ จักโปรดสัตว์ในโลกา บิดามารดา

ให้เสวยรมยาสุข

๐ ให้พ้นจากความมโน ปราศจากโมโห

เข้าสู่นิรพานเอก็

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุษฎีภาคผนวก หน้า ๒๑๘)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่มียพราหมณ์ ๔ นายได้เดินทางมาขอม้าทรงของพระเวสสันดร และ  
พระเวสสันดรก็พระราชทานให้โดยไม่คิดเสียดาย เพื่อที่จะได้บรรลุนิพพาน ดังความว่า

๐ หล่อ(โบ)=หลั่ง



๐ ราชังพึงพราหมณ์สี่นาย ว่ายังมิได้

รับพระทานไม่ได้สักสิ่ง

๐ กรุงกษัตริย์โสมนัสยิ่ง มีเสียดายสักสิ่ง

ยวดยิ่งแก่ทางนิรพาน

๐ หยุตรด้าวพลดอัสควาล สี่ตัวชัชชาญ

ให้พฤตมาจารย์พาไป

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๕๑)

ตัวอย่างที่ ๓ ตอนที่พราหมณ์เฒ่าคนหนึ่งได้เดินทางมาขอพรของพระเวสสันดร พระองค์ก็ทรงยินดีพระราชทานไป เพราะพระองค์ทรงตั้งใจที่จะบรรลุนิพพาน ดังความว่า

๐ กษัตริย์พึงพราหมณ์ (พระทัยยินดี)

ภูมีเสด็จจากภทร

๐ ตรัสแก่มัทรีโสมยง เชิญเจ้าเสด็จลง

ทั้งสององค์เวยวยอดเส่นหา

๐ (พึงท้าวนางเจ้า) ไคลคลา อุ้มองค์ยุพา

สู่ร่มรุกขาสัมราญ

๐ กษัตริย์เรียกพราหมณ์บ่บาน เข้ามาเถิดท่าน

อย่านานท่านพาเอาไป

๐ เราให้มีได้เสียใจ นำจิตเราคิดไผ่

ตั้งใจเอาพระนิรพาน

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๕๒)

ตัวอย่างที่ ๔ ตอนที่พระชาติ และพระกัณหาได้หนีลงสระบัว เพราะได้ยินเฒ่าชุกมาขอไปเป็นทาส พระเวสสันดรทรงได้ตามหาและได้กล่าวกับพระกุมารทั้ง ๒ ว่า ลูกทั้ง ๒ คนเปรียบเสมือนเรือที่จะนำพ่อข้ามฝั่งไปสู่ทางที่นิพพานได้ ดังความว่า

๐ เจ้ากอน้ำหน่อสุริวงค์ พี่น้องสององค์

จำนงช่วยเพิ่มบารมี

๐ จักได้สามรัตติโดยมี เพราะเจ้าสองศรี

เป็นที่ปลื้มจิตบิดา

๐ สามรัตติ(ถิ่น)=สามฤทธิ

- บุญปานดั่งยานนาวา      ภาวสาครา
- บิดาจักข้ามฟากฝาย
- สดุดีจะเดียวจะไหว      แต่เกิดแล้วตาย
- มิได้จะรู้กรรม
- ยากที่จะหยุดยั้ง      เทียวท่องเที่ยววัน
- ผูกพันอยู่ในสงสาร<sup>๒</sup>
- ลำบากยากพันประมาณ      เทียวอยู่ช้านาน
- บิดานิรพานพ้ออดสา<sup>๓</sup>
- ผันผายหนีหน่ายศาลา      จักข้ามอาตมา
- ไปหาที่สุดหยุดบัง
- ชายดินศาลาครีอฝั่ง      นิรพานที่ยัง
- สุขซึ่งท่านพันสบาย
- จักข้ามฝูงสัตว์ทั้งหลาย      มนุษย์หญิงชาย
- เขาทั้งหลายได้บน
- เมืองมั่นเดา<sup>๔</sup>แดนไพชยนต์      จักवलสากล
- พ่อจักชวนขวายข้ามไป
- ยังหวังนิรพานอันกว้างใหญ่      ด้วยสองหน่อไท
- เป็นที่อาศัยบิดร
- เจ้าอย่าโคกเศร้าเลยหนา      มาเกิดพ้อมา
- เจ้าอย่าย่อท้อโพธิญาณ
- เจ้ามาช่วยพ่อสงสาร      ให้หลุดพ้นญาณ
- ตามนิรพานปรารถนา

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอฟุ่่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๓๑๔)

**พรหมวิหาร ๔** เป็นหลักธรรมของพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่งที่กล่าวถึง ธรรมประจำใจอันประเสริฐ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตอย่าง

<sup>๒</sup> สงสาร=การเวียนว่ายตายเกิด

<sup>๓</sup> อดสา(ปาก)=อดสำห

<sup>๔</sup> เดา(ปาก)=ดำ

หมดจด และปฏิบัติต่อมนุษย์ สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ (ป.อ. ปยุตโต, ๒๕๔๓, หน้า ๑๔๘ - ๑๔๙)  
ประกอบด้วย

๑. เมตตา หมายถึง ความรัก เป็นความปรารถนาดีต่อผู้อื่นทั้งกายและใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข

๒. กรุณา หมายถึง ความสงสาร เป็นความปรารถนาที่จะให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ยาก

๓. มุทิตา หมายถึง ความมีจิตพลอยยินดีในลาภยศสรรเสริญสุขของผู้อื่น

๔. อุเบกขา หมายถึง ความเที่ยงธรรม ความวางตัวเป็นกลาง ความวางใจเฉยอยู่

ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวถึงหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ไว้ในตอนนี้นางมัทรีทรงผนวชตามพระเวสสันดรที่โดนเนรเทศไปจากบ้านเมืองและทรงไปผนวชเป็นพระดาบสที่เขาวงกต ซึ่งนางมัทรีได้อาศัยหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในการดำเนินชีวิต ดังคำประพันธ์ว่า

|                            |                               |
|----------------------------|-------------------------------|
| ๐ พระเจ้าท้าวจำนง          | ให้โอบมยทรงไตรสรณา            |
| เอาเพศดาบสา                | หวัชฎาพระโมลี                 |
| ๐ สององค์เยาวเรศ           | ก็เอาเพศเป็นบสสี <sup>๑</sup> |
| น้อยน้อยงามมีศรี           | ต่างยืนดิมีสุขชา              |
| ๐ แด่นั้นพระมัทรี          | อยู่สุขี่ด้วยลูกยา            |
| คำเข้าเจ้าภวณา             | ตามวจาพระโคตม                 |
| ๐ เมตตากันรู้ <sup>๒</sup> | มุทิตาจรุงค์                  |
| อุเบกขาตามอารมณ์           | โดยนิยมนดาบสา                 |
| ๐ จ้ามเรณูพระกรรมฐาน       | ให้ประหารการราคา              |
| มิเว้นสักเวลา              | รุ่งเช้าคลาหาผลาจน์           |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุติภาคผนวก หน้า ๒๗๕)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่พระเวสสันดรบอกกับนางมัทรีไม่ให้นางมาคอยรับใช้ บัดกวาดทำความสะอาดให้ เพราะไม่เหมาะสม ด้วยพระเวสสันดรได้ผนวชเป็นดาบสไม่ควรที่จะเกี่ยวข้องกับสตรีอีก เมื่อนางมัทรีได้ฟังก็เห็นดีด้วย และนางมัทรีได้ยึดหลักพรหมวิหาร ๔ คือ อุเบกขา ซึ่งหมายถึง ความวางตัวเป็นกลาง ในการอยู่กับพระเวสสันดร ดังคำว่า

<sup>๑</sup> บสสี(ปาก)=ดาบส

<sup>๒</sup> กันรู้(ปาก)=กรุณา

- ๑ สาธุเห็นดีแล้ว                      ตัวเมียแก้วได้แจ้งงาน
- แต่นี้เข้าบทมลาย                    มิได้พาลพระบาท
- ๑ ว่าแล้วกราบลาให้                นางกลับไปยังศาลา
- ทำเพียรภาวนา                      ถือนุเบกขาต่อสามี

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช คู่มือภาคผนวก หน้า ๒๗๕)

ตัวอย่างที่ ๓ ตอนที่กวีได้บรรยายถึงพระเวสสันดร เมื่อได้ออกผนวชก็ได้ยึดหลักกรรมพรหมวิหาร ๔ ทำให้บุญกุศลที่พระองค์ได้ทำแผ่ไปยังสิ่งต่าง ๆ เช่น สัตว์ต่าง ๆ ที่แต่ก่อนเคยเป็นศัตรูกันก็กลับมาเป็นมิตรกัน ดังความว่า

- ๑ พระองค์ทรงเมตตา                แจ้งทุกขาสไดาธรรม
- สู่ขังเป็นทลา<sup>๑</sup>                      จตุพรหมวิหาร
- ๑ แผ่ไปทั่วสัตว์                      ให้กำจัดอิจฉาพาล
- ศัตรูแต่ก่อนกาล                    ให้ส้ามราญลโมสร
- ๑ ดันว่า<sup>๒</sup> สิงหรา                    เคยพาธาดด้วยสุทก่อน
- งูเห่าแลพังพอน                    กันแต่ก่อนเป็นศัตรู
- ๑ บัดนี้เป็นมิตร                    ด้วยบารมีเจ้าไตรภ
- บันดาลในเขตอยู่                    ดูรอบคอบขอบศาลา

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช คู่มือภาคผนวก หน้า ๒๗๗)

ไตรลักษณ์ เป็นหลักธรรมอย่างหนึ่งที่กล่าวถึง ลักษณะ ๓ ประการ แห่งสังขารธรรมทั้งหลาย (ป.อ. ปยุตโต, ๒๕๔๓, หน้า ๑๐๔) ได้แก่ การเกิด การเสื่อม และการแปรปรวน สสารทุกประเภทต้องตกอยู่ใต้กฎแห่งความเสมอภาคเหมือนกันหมด ไม่มีข้อยกเว้น แม้จะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ลักษณะอันเสมอกันมี ๓ อย่าง คือ

๑. อนิจจัง คือ ความเปลี่ยนแปลง ความไม่เที่ยง ความไม่คงที่ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ความคิด อารมณ์
๒. ทุกขัง คือ ความทุกข์ ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่

<sup>๑</sup> ทลา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า น่าจะมาจากคำว่าธรรมะ แต่เพื่อให้เกิดความคล่องใจบทประพันธ์จึงใช้คำว่าทลาแทน

<sup>๒</sup> ดันว่า(ปาก)=เป็นต้นว่า

๓. อนัตตา คือ ความไม่แน่นอน ไม่เป็นของตัว ไม่ใช่ของตน บังคับไม่ได้ สิ่งใดที่เป็นทุกสิ่ง  
สิ่งนั้นไม่เที่ยงแท้ มีรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เปลี่ยนแปลงไปเป็นธรรมดา ห้ามไม่ได้

ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมา  
กวีได้กล่าวถึงหลักธรรมเรื่องไตรลักษณ์ ไว้ในตอนที่พระเวสสันดรได้ปฏิบัติสมาธิ ทำให้พระองค์  
รู้ว่าการเปลี่ยนแปลงในโลกนี้ไม่เที่ยงแท้ ย่อมเปลี่ยนแปลง พระเวสสันดรเลยตั้งใจว่าตั้งแต่บัดนี้ไป  
พระองค์จะทำบุญ เมื่อตายไปแล้วถึงจะเอาอะไรไปไม่ได้ แต่ก็ยังมีบุญกรรมที่ได้ทำไว้ติดตาม  
ดวงจิตไป ดังความว่า

|                           |                                   |
|---------------------------|-----------------------------------|
| ๑ ส่วนพระผู้เป็นเจ้า      | ทุกคำเข้าสมาธิ                    |
| ให้ระงับดับอินทรีย์       | มิให้หลังสังเวทกาย                |
| ๑ อนิจจังยังไม่แท้        | อนัตตาแลแต่สูญตาย                 |
| โมโหให้ฉิบหาย             | ให้ทำลายฝ่ายบิณฑันท์ <sup>๑</sup> |
| ๑ ทศทิวาเป็นใหญ่          | โทโสใส่ใครจะธรรม                  |
| โลภว่ามิครัน <sup>๒</sup> | ค้นหาเหล่าท้าวตัวแก่              |
| ๑ แต่นี้มีทำบุญ           | เมื่อตัวตนมรณาแล้ว                |
| กำมือตายเปล่าแท้          | แต่ดวงจิตติดบุญกรรม               |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมา ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๗๖)

มรรค ๔ ผล ๔ เป็นหลักธรรมข้อหนึ่งในโลกุตตรธรรม หมายถึง ธรรมอันพ้นวิสัยของโลก  
มีมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ เป็นความรู้ที่ละจากเครื่องผูกพันรัดรั้งกิเลสของคนไว้ ป.อ.ปยุตโต  
(๒๕๔๓, หน้า ๑๕๐ – ๑๕๑) กล่าวถึงมรรค ๔ คือ ทางเข้าถึงความเป็นอริยบุคคล ญาณที่ทำให้ละ  
สังโยชน์ได้ขาด มี ๔ ประการ

๑. โสดาปัตติมรรค คือ มรรคอันให้ถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพานที่แรก มรรคอันให้ถึง  
ความเป็นพระโสดาบัน เป็นเหตุให้ละสังโยชน์ได้ ๓ ข้อ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส

๒. สกทาคามีมรรค คือ มรรคอันให้ถึงความเป็นพระสกทาคามี เป็นเหตุให้ละสังโยชน์ได้  
๓ ข้อต้น กับทำให้ราคะ โทสะ โมหะ เบาบางลง

๓. อนาคามีมรรค คือ มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอนาคามี เป็นเหตุให้ละสังโยชน์  
เบื้องต้นได้ทั้ง ๕

<sup>๑</sup> บิณฑันท์(ปาก)=เบญจขันธ์ คือ กอง ๕ ประกอบด้วย รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

<sup>๒</sup> ครัน(ถิ่น)=มาก

๔. อรหัตมรรค คือ มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอรหันต์ เป็นเหตุละสังโยชน์ได้หมดทั้ง

๑๐

ผล ๔ คือ ผลที่เกิดขึ้นเนื่องมาจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค ธรรมารมณอันพระอริยะพึง  
เสวย ที่เป็นผลเกิดเองในเมื่อกิเลสสิ้นไปด้วยอำนาจมรรคนั้น ๆ มี ประการ

๑. โสดาปัตติผล คือ ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน ผลอันพระโสดาบัน  
พึงเสวย

๒. สกทาคามีผล คือ ผลอันพระสกทาคามีพึงเสวย

๓. อนาคามีผล คือ ผลอันพระอนาคามีพึงเสวย

๔. อรหัตตผล คือ ความเป็นพระอรหันต์ ผลอันพระอรหันต์พึงเสวย

ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช  
กล่าวถึงมรรคผลไว้ในบทไหว้ครู กวีได้ไหว้พระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์และขอให้สำเร็จมรรคผล  
ดังความว่า

|                      |                                     |
|----------------------|-------------------------------------|
| ๑ ขอนมัสสทิศต์ถึง    | ข้าอรตังเหนือเศียรรา                |
| นบบาทพระศาสดา        | อยู่เฝ้าศากยามีภัย                  |
| ๑ ข้าไหว้พระธรรมเจ้า | แปดหมื่น <sup>๑</sup> เล่าสี่พันไตร |
| ขอมาช่วยดับภัย       | ทั้งจ้งไทรย <sup>๒</sup> อย่ามาพาล  |
| ๑ ข้าไหว้พระสังฆา    | สอนลูกมารู้อาการ                    |
| ให้สว่างทางมรรคญาณ   | ท่านเชี่ยวชาญด้วย(การ)สอน           |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๑๙๕)

ตัวอย่างที่ ๒ พระเวสสันดรได้ตั้งใจเพียรภาวนาเพื่อให้สำเร็จมรรคผล ซึ่งปรากฏดังนี้

|                |                 |
|----------------|-----------------|
|                | ๑ ข้างม้าโคควาย |
| นึกสิ่งใดให้   | ท้าวไม่คิดอ่าน  |
| ท้าวสบายพระทัย | ต่อในสินทาน     |
| ทุกวันนฤบาล    | ทำทานแผ่ผล      |

<sup>๑</sup> หมื่น(ถิ่น)=หมื่น ในที่นี้จะเขียนตามต้นฉบับว่า หมื่น แทน หมื่น ทุกแห่งที่มีปรากฏ

<sup>๒</sup> จ้งไทรย(ถิ่น)=จัญไร ในที่นี้จะเขียนตามต้นฉบับว่า จ้งไทรย แทน จัญไร ทุกแห่งที่มีปรากฏ

๑ ผู้ตีใจ

|                |                |
|----------------|----------------|
| ให้ตามฉาสัย*   | ไปไม่เว้นคน    |
| เข้าคำภาวนา    | หาทางมรรคต่อผล |
| สั่งสอนเสร็จจน | ในผลศีลา       |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๐๔)

กรรมฐาน ป.อ. ปยุตโต (๒๕๔๓, หน้า ๘๑) ให้ความหมายของกรรมฐานไว้ว่า คือ อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งงานเจริญภาวนา ที่ตั้งแห่งงานทำความเพียร ผูกอบรมจิต วิธีอบรมจิต หมายถึง ภาวนา คือ การเจริญ การทำให้เกิดให้มีขึ้น การผูกอบรมจิต มี ๒ ประการ คือ

๑. สมถภาวนา คือ การผูกอบรมจิตให้เกิดความสงบ การฝึกสมาธิ

๒. วิปัสณาภาวนา คือ การผูกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริง

การเจริญปัญญาสองอย่างนี้ในภาษาบาลีที่มักเรียกว่า ภาเวตัพพธรรม และอวิชาภาคิยธรรมในคัมภีร์สมัยหลังเรียกว่า กรรมฐาน

ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวถึงกรรมฐานในตอนที่พระนางมัทรีตามพระเวสสันดรไปผนวชอยู่ที่เขาเวงกต พระนางได้เจริญพระกรรมฐาน และคอยดูแลพระสวามีไปด้วย ดังคำประพันธ์ว่า

|                    |                     |
|--------------------|---------------------|
| ๑ จำเริญพระกรรมฐาน | ให้ประหารการราคา    |
| มิเว้นสักเวลา      | รุ่งเช้าคลาหาผลาฉัน |
| ๑ มถวายท้าวสามี    | กุมารมิเว้นวัน      |
| พื้นไฟน้ำใช้ฉัน    | ให้รำพันท้าวสามี    |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๗๖)

จากตัวอย่างหลักธรรมในเบื้องต้นเห็นได้ว่า หลักธรรมที่มีปรากฏในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นหลักธรรมที่พุทธศาสนิกชนใช้เป็นแนวยึดถือปฏิบัติกันเสมอมา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวพุทธให้เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี

## ความเชื่อ

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทั้งที่มีตัวตน และไม่มีตัวตนก็ตาม การศึกษาเรื่องความเชื่อในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุ่งสง

\* ฉาสัย(ปาก)=อักษฉาสัย ในที่นี้จะเขียนตามต้นฉบับว่า ฉาสัย แทน อักษฉาสัย ทุกแห่งที่มีปรากฏ

จังหวัดนครศรีธรรมราช มีประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

๑. ความเชื่อตามคติพุทธศาสนา
๒. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์
๓. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์
๔. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

๑. ความเชื่อตามคติพุทธศาสนา ศาสนาพุทธเป็นสถาบันสำคัญของสังคมไทย เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยอย่างแน่นแฟ้น คนไทยมีความเชื่อที่สืบเนื่องมาจากศาสนาอยู่มากมาย เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้เกิดขึ้น ซึ่งความเชื่อตามคติพุทธศาสนามีปรากฏในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนี้

๑.๑ ความเชื่อเรื่องบุญ – กรรม กรรม คือ การกระทำที่ประกอบไปด้วยเจตนา จะเป็นการกระทำที่ดีหรือชั่วก็ได้ คนไทยมีความเชื่อเรื่องบุญ เรื่องกรรมมาช้านาน เช่น นิยมทำบุญใส่บาตร เพราะเชื่อว่าจะทำให้มีชีวิตที่ดีขึ้นทั้งชาติและชาติหน้า โดยมีคำสอนที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันเสมอมาว่า ทำดีได้ ทำชั่วได้ชั่ว ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการปรากฏเรื่องความเชื่อเรื่องบุญ – กรรม ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ นางผุสดีรำไรร่ำไห้เมื่อทราบว่าพระเวสสันดรจะถูกเนรเทศไปจากบ้านเมือง เพราะเมื่อไปอยู่ป่าจะมีความยากลำบากต่าง ๆ นานา ทั้งเสื้อผ้าการแต่งกาย ทั้งอาหารการกิน นางผุสดีจึงกล่าวว่า เป็นกรรมของพระเวสสันดร ดังความว่า

- |                              |                     |                     |
|------------------------------|---------------------|---------------------|
| ๑ ไปถึงภูผา                  | แม่คิดอนิจจา        | แก่พระงามสม         |
| จะบวชตัวเป็นโคตม             | เจ้าทราชมชจะเวทนา   |                     |
| ๑ ทรงผ้าเปลือกไม้            | คากรองสวมกาย        | ทั้งหนังพยัคฆา      |
| ขวัญแม่แต่เสดสา <sup>๑</sup> | เพราะลูกยาแม่ไม่เคย |                     |
| ๑ เอาผลพฤษภา                 | ลูกอ่อนแก่มา        | มา(ต่าง)เครื่องเสวย |
| กรรมแล้วแก้วแม่เคย           | ถึงไม่เคยก็จำเป็น   |                     |
| ๑ นางในโคกคัลย์              | ต่างต่างทุกข์พลัน   | พื้นที่จาจร         |
| โถมฉายได้รำเคิญ              | ชลนังรีมิขาดสาย     |                     |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุษฎีภาคผนวก หน้า ๒๓๒)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่พระเวสสันดรเลยตั้งใจว่าตั้งแต่นี้ไปพระองค์จะทำบุญ เมื่อตายไปแล้วถึงจะเอาอะไรไปไม่ได้ แต่ก็ยังมีบุญกรรมที่ได้ทำไว้ติดตามดวงจิตไป ดังความว่า

<sup>๑</sup> เสดสา(ถิ่น)=ลำบากอย่างยิ่ง



๑ แต่นี้ไม่มีทำบุญ เมื่อตัวตนมรณาแล้ว

กำมือตายเปล่าแท้ แต่ดวงจิตติดบุญกรรม

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๗๗)

ตัวอย่างที่ ๓ กวีได้กล่าวถึงกรรมของพราหมณ์สองสามีภรรยา ที่ครอบครัวเกิด  
ความยากลำบาก ขัดสน ทำมาหากินก็ไม่ได้ผล ทำให้ต้องนำเงินทองที่เฒ่าซุกหุกลงไปมาใช้  
วันละเล็กละน้อย ดังความว่า

๑ บทกลอนผ่นไว้เกิดหนา กล่าวถึงพฤตมา

สองราที่อยู๋ภายหลัง

๑ ให้เกิดอุปบัติหัตถยัง ผลกรรมจำบัง

หนหลังให้ถึงพราหมณา

๑ บังเกิดโรคภัยพารา ทำไร้ไถนา

มิได้เสดสาตาปี

๑ หรือขายจ่ายกินสิ้นที่ เงินทองของดี

ยังมีเล็กละน้อยยอยไป

๑ สิ้นที่ไม่มีสิ่งใด ค่อยละเลียดที่ละไฟ

เอาทองเฒ่าไปจำจ่าย

๑ วันละเพ็อง<sup>๒</sup>วันละไฟ<sup>๓</sup>ใครได้ แลกจำจ่าย

เข้าปาลมาได้ภักษา

๑ ซื่อกินสิ้นทองพราหมณา อยู่หน้อยหนึ่งมา

เฒ่าซราจะมาเอาทอง

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๗๘)

ตัวอย่างที่ ๔ กวีได้กล่าวถึง ตอนที่พระเวสสันดรถูกขับออกจากบ้านเมือง พระองค์ทรง  
ทูลเจ้ากรุงสุทนต์ว่า ทรัพย์สิน สิ่งของที่ได้บริจาคนั้นเกิดขึ้นด้วยบุญบารมี รวมทั้งข้างเผือกด้วย ที่  
พระองค์บริจาดสิ่งเพื่อเป็นการสร้างบุญกุศล และกล่าวว่าใครที่มีทำบุญทำทานเมื่อตายไปก็จะตก  
นรก

<sup>๑</sup> ละเลียด(ใบ)=กินหรือทำที่ละน้อย ๆ

<sup>๒</sup> เพ็อง(ใบ)=มาตราเงินตามวิธีประเพณี ๔ อัฐ เท่ากับ ๑ เพ็อง

<sup>๓</sup> ไฟ(ใบ)=มาตราเงินตามวิธีประเพณี ๒ อัฐ เท่ากับ ๑ ไฟ

<sup>๔</sup> เข้า(ใบ)=ข้าว ในที่นี้จะเขียนตามต้นฉบับว่า เข้า แทน ข้าว ทุกแห่งที่มีปรากฏ

## ๑ ให้ทานธำม

|               |                          |
|---------------|--------------------------|
| สิ่งของในคลัง | เกิดด้วยบารมี            |
| ไม่เอาของใคร  | ให้เป็นราศี              |
| ว่ายังไม่ได้  | ตรึงกันยุยง <sup>๑</sup> |

## ๑ อนึ่งคชชี

|                   |              |
|-------------------|--------------|
| เกิดด้วยบารมี     | ให้มีแต่ก่อน |
| ลูกมิดิดอ่าน      | ให้ทานกุญชร  |
| หวังจะเป็นมุนีวอน | โปรดพระบิดา  |

## ๑ ใครไม่ทำทาน

|                |                 |
|----------------|-----------------|
| เมื่อตนวายปราณ | สู่สถานนรกา     |
| จักทนทุกข์ยาก  | ลำบากกัลป       |
| ลูกมิเจตนา     | ทรัพย์มาด้วยบุญ |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๓๗)

## ๑.๒ ความเชื่อเรื่องสวรรค์ – นรก เป็นความเชื่อตามคติพระพุทธศาสนาที่ฝังแน่น

อยู่ในจิตใจชาวพุทธมาช้านาน ซึ่งพุทธศาสนิกชนยอมรับหลักกรรมแนวนี้นามากที่สุด (พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน, ๒๕๓๒, หน้า ๑๕๗) ตามความเชื่อเชื่อกันว่า สวรรค์ เป็นที่อยู่ของผู้ที่ประกอบกรรมดี หรืออกุศลกรรม และนรก เป็นที่อยู่ของผู้ที่ประกอบกรรมชั่ว หรืออกุศลกรรม ในวรรณกรรม กลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช กวีได้กล่าวถึงเรื่องสวรรค์ นรกไว้เช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ ในตอนที่พระอินทร์เชิญพระเวสสันดรจากสวรรค์มาประสูติเป็น

พระกุมารของพระเจ้ากรุงสุทนต์ เพื่อมาสว่างโพธิสมภาร ดังความว่า

## ๑ อินทราธิราช

|                   |                |
|-------------------|----------------|
| เมื่อท้าวธรรมาสน์ | พิจารณาบ่ช้า   |
| เห็นเทพบุตร       | จะสิ้นสังข     |
| จักใคร่ลงมา       | สร้างโพธิสมภาร |

<sup>๑</sup> ยุยง(ปาก)=ยุยง

## ๑ หัสณันนวิเบศ

|               |             |
|---------------|-------------|
| พระทัยรู้เหตุ | มายังสถาน   |
| ขอเชิญบุรุษ   | จตุจากพิมาน |
| สู่ยังภูบาล   | พระศรีสฤษฎ์ |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๐๑)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่พระเวสสันดรทูลกับพระเจ้ากรุงสฤษฎ์ว่า ใครที่ไม่ทำบุญทำทาน เมื่อตายไปก็จะตกนรก ดังความว่า

## ๑ ใครไม่ทำทาน

|                |                 |
|----------------|-----------------|
| เมื่อตนวายปราณ | สู่สถานนรกา     |
| จักทนทุกข์ยาก  | ลำบากกลัดปา     |
| ลูกมิเจตนา     | ทรัพย์มาด้วยบุญ |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๓๘)

ตัวอย่างที่ ๓ ตอนที่พระเจ้ากรุงสฤษฎ์เนรเทศพระเวสสันดรไปจากบ้านเมือง พระเวสสันดรจึงคิดที่จะไปบำเพ็ญเพียรบวชเป็นดาบสอยู่ในป่า ถ้ายังอยู่ในเมืองก็ไม่พ้นที่จะต้องตกนรก เพราะไม่ได้บำเพ็ญเพียร ดังความว่า

|                    |                       |
|--------------------|-----------------------|
| ๑ ปางนั้นเวสสันดร  | ประณมกรเหนือเศียรรัตน |
| แจ้งความตามมูลวัตร | บิดาตรัสประกาศสั่ง    |
| ๑ ตรีไว้ในปัญญา    | หน่อพุทธาคิดอนิจจัง   |
| สมความนำจิตหวัง    | จะจากวังไปอยู่ป่า     |
| ๑ เขาวงทองพรต      | เป็นดาบสละดีกว่า      |
| อยู่ไปในพารา       | พ้นนรกาไปที่ไหน       |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๒๒)

## ๑.๓ ความเชื่อเรื่องบุพเพสันนิวาส ความเชื่อเรื่องนี้ เป็นความเชื่อที่สืบ

เนื่องมาจากความเชื่อในพุทธศาสนา ไม่ใช่ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งคนไทยเชื่อกันว่า ถ้าชายหญิงคู่ใดในอดีตชาติเคยคู่กันแล้ว มักจะได้กลับมาครองคู่กันอีกในชาติปัจจุบัน ซึ่งในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช ก็มีการกล่าวถึงความเชื่อบุพเพสันนิวาส ไว้ในตอนที่น่างมุขดีขอพรทั้ง ๑๐ ประการ และจะจุติลงมาจากสวรรค์ เพื่อจะได้มาครองคู่กับพระเจ้ากรุงสฤษฎ์ซึ่งเคยเป็นเนื้อคู่กันมาก่อน ดังความว่า

๑ หัสณัน(ปาก)=สหัสณัน=พระอินทร์

บัดนี้<sup>๒</sup> เทวี  
 จะสิ้นชนลมา<sup>๓</sup>  
 เจ้ารับเอาพร  
 ตามความปราศนา<sup>๔</sup>  
 นางน้องกัลยา  
 กุม<sup>๕</sup>เกล้าทูลสาร  
 ว่าข้าเคยคู่  
 สญชัยภูบาล  
 ขอรับพระพร  
 ทั้งสิบบนาน  
 ทั้งแปดประการ  
 แก่ข้าด้วยดี

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุษฎีภาคผนวก หน้า ๑๙๙)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่พราหมณ์สองสามี ภรรยาได้ยกนางอมิตตดาให้เฒ่าชุก  
 นางอมิตตดาราทำให้ เสียใจและกล่าวว่า เป็นเวรกรรมของนางเองที่เคยเกิดเป็นคู่ของเฒ่าชุกมา  
 ตั้งแต่ชาติปางก่อน ดังความว่า

◦ อภิธิดาแค้นคากายิน      น้ำพระเนตรริน  
 รินตกดินเพียงจะสิ้นวิญญา  
 ◦ คุณท่านได้เกิดเกศา      บัดนี้แค้นคา  
 ไซว่าแต่ท่านเมื่อใด  
 ◦ แม่ดีลูกมิเป็นใด      เมื่อท่านตายไป  
 ที่ไหนจะพ้นตัวกู  
 ◦ เฒ่าแก่แต่ตามพลัดผล<sup>๖</sup>      เวราของกู  
 คู่สร้างแล้วแต่ปางก่อน

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุษฎีภาคผนวก หน้า ๒๘๓)

๒. ความเชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชาวไทยมีความเชื่อเรื่องวิญญาณและผีมาก ใน  
 วรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการกล่าวถึง

<sup>๑</sup> ดุหรา(ปาก)=ดุรา

<sup>๒</sup> บัดนี้(ปาก)=บัดนี้

<sup>๓</sup> ชนลมา(ปาก)=ชนมีอายุ

<sup>๔</sup> ปราศนา(ปาก)=ปรารถนา

<sup>๕</sup> กุม(ถิ่น)=ก้ม ในที่นี้จะเขียนตามต้นฉบับว่า กุม แทน ก้ม ทุกแห่งที่มีปรากฏ

<sup>๖</sup> ผล(ใบ)=ทาง

เรื่องวิญญานและผีไว้หลายตอนด้วยกัน เช่น ตอนที่นางมัทรีทูลขอพระเวสสันดรตามไปอยู่ในป่าด้วย แต่พระเวสสันดรทรงบอกนางมัทรีว่า ในป่ามีสัตว์ร้ายนานาชนิดและผีอาศัยอยู่ ถ้านางและกุมารทั้ง ๒ องค์ได้ยินจะตกใจ ดังความว่า

|                         |                              |
|-------------------------|------------------------------|
| ๐ ปากกว้างทั้งเหลือกรีน | กลางไพรสินมือขู <sup>๒</sup> |
| สิงหาร้ายมืออยู่        | คชาโตน่าฝูงไขลง              |
| ๐ เม่นหมี่ทั้งควายป่า   | พยัคฆมาผาดปีบโป่ง            |
| แรดร้ายหักไม้โง่ง       | ผีปีบโป่งสะท้านไพร           |
| ๐ ถ้าเจ้าได้ยินเสียง    | กลัวพางเพียงจะบรรลัย         |
| สององค์พระหน่อไ้        | จะตกใจคู่ขวัญหาย             |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมา ตอนที่ภาคผนวก หน้า ๒๒๔)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่ภษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์ เดินทางไปเข้าวังกต ต้นไม้ได้คุ้มครองลงมาเพื่อให้ภษัตริย์ทั้ง ๔ พระองค์ ได้เก็บผลไม้สวย ทำให้นางมัทรีทูลถามพระเวสสันดรว่าเกิดอัศจรรย์อะไร หรือมีวิญญานสิงต้นไม้อยู่ ดังความว่า

|                         |                        |
|-------------------------|------------------------|
| ๐ มัทรีศรีแจ่มฟ้า       | เห็นพฤษามหาอัศจรรย์    |
| ทูลถามท้าวผัวขวัญ       | ตามอัศจรรย์บันดาลมา    |
| ๐ โปรดเกศเหตุดังนี้     | ข้ามัทรีมิแจ้งฉาน      |
| เดินมานี้ช้านาน         | ให้บันดาลดังนี้หนา     |
| ๐ ผลไม้ไม่มีใจ          | ยื้อกระไรจึงคุ้มครองมา |
| เลื่อมหนึ่งมีวิญญา      | คุ้มครองมาหาสองศรี     |
| ๐ กระหม่อมฉันแลเห็นกลัว | พองขนหัวกลัว(ขวัญหนี)  |
| ว่าแล้วพระมัทรี         | ยอชุลินมัสการ          |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครราชสีมา ตอนที่ภาคผนวก หน้า ๒๕๕)

๓. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ไสยศาสตร์เป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลอีกเรื่องหนึ่งในสังคมไทย พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (หน้า ๑๒๓๖) ได้ให้ความหมายคำว่า ไสยศาสตร์ว่า “ไสยศาสตร์ หมายถึง ตำราทางไสย, วิชาทางไสย” ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์นี้คนไทยมีความเชื่อกันมากทั้งเรื่องเครื่องรางของขลัง การสักยันต์ การทำเสน่ห์ และเรื่องเวทมนต์

<sup>๑</sup> เหลือก(ปาก)=เหลือบ

<sup>๒</sup> ขู(ปาก)=ชักไซ=มาก,หลาย

คาถา เป็นต้น ซึ่งในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัด นครศรีธรรมราช มีปรากฏเรื่องความเชื่อทางไสยศาสตร์อยู่ เป็นความเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา ใน ตอนที่เฒ่าชุกหนีขึ้นต้นไม้ หลังจากถูกสุนัขของนายพรานเจตบุตรกรูเข้ามากัด นายพรานเจตบุตร ตามมาจะยิงเฒ่าชุกด้วยธนู ชุกได้ร่ายคาถาต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ลูกธนูของพรานเจตบุตรยิงมาถูก ตน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- ชุกพึงตกใจหาย                      สองมือถอดไม้
- ส่วนปากเฒ่าร่ายคาถา
- ก็ขอโมทนา                              เดชะคาถา
- ไม่ยิงอย่ามาถูกกู
- เดชะคาถาตาไป                          บอกให้แกกู
- มิให้ถูกอยู่นักหนา

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๙๒)

#### ๔. ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒

(หน้า ๑๓๑๔) ให้ความหมายว่า “โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยการพยากรณ์โดยอาศัย การโคจรของดวงดาว” วิชาโหราศาสตร์จึงเป็นวิชาที่เกี่ยวกับการทำนายทายทัก ฤกษ์ยาม วันดี วันร้าย ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มี ปรากฏความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ดังต่อไปนี้

การทำนายทายทัก เป็นการบอกเหตุการณ์หรือความเป็นไปที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้า การทำนายที่กล่าวถึงในพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช คือ ตอนที่พระเจ้ากรุงสุโขทัยได้ให้ไปตามโหรมาทำนายถึงพระกุมารที่อยู่ในครรภ์นางผุสดี ดังความว่า

- ครั้นถึงกราบลง
- นบบาท[พระองค์]
- ตรึงพระโองการ
- ตรัสถามโหร
- ว่านางนงคราญ
- พระทัยเขินบาน
- ให้ทานทำบุญ
- ทุกวันบ่ขาด
- แต่นางน้องนาง
- ให้ทานทำบุญ
- เงินทองข้าวปลา
- ช่างม้าช้างคน
- ทายตามตำรา<sup>๑</sup>
- โหรผู้เฒ่า

<sup>๑</sup> ตำรา(ถิ่น)=ตำรา

## ๑ ครั้นรับคำท้าว

คิดครวญป้ำ

เห็นในรัศมี

ผู้สดีฉายา

รู้ในตำรา

พฤตมาทูลสาร

(.....ขาดหาย.....)

## ๑ ว่าหน่อชินศรี

ในครรรภ์เทวี

ผู้สดีนางคราญ

พระราชโอรส

ปรากฏใครจะปาน

ขอพระภูบาล

ทราบน้ำพระทัย

(พระเวสสันดร ฉบับอำมาตย์ท่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๐๕)

การทำนายฝัน เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่คนไทยเชื่อว่าสามารถบอกเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ ซึ่งในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำมาตย์ท่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงเรื่องความฝันที่เป็นลางบอกเหตุ ดังตัวอย่างเช่น ตอนที่นางมัทรีฝันว่ามีผู้ชายตัวใหญ่โต มาฝันพระกรทั้ง ๒ ข้าง และควักดวงตาทั้ง ข้างและขวาของนาง ดังความว่า

## ๑ วันนั้นกัลยา

เนาในศาลา

ทรงพระสุบิน

ในฝันว่าชาย

ร่างกายดำนิล

ใหญ่โตใจดี

ลูมลินขึ้นมา

## ๑ ถึงในไสยเยศน์

จะเอาพระเนตร

แห่งนางพระยา

เอาดามันรอน

พระกรซ้ายขวา

ควักสองดวงตา

มันก็พาเอาไป

## ๑ แล้วนางพระยา

ผวาตื่นตื่นมา

กายาหวั่นไหว

คลำพระกรซ้ายขวา

เห็นไม่เป็นใด

ทั้งดวงเนตรนัยน์

ไม่เป็นใดมี

## ๑ เณิกุณ

เพียงแท้ดลใจ

พรายพรอันนทรี

ผดลูกขึ้นน้

นางตั้งสมมติ

พระดาบสนี้

ด้ามวิไนใจ

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๓๐๐)

ซึ่งเมื่อพระนางมัทรีพวาทินขึ้นมาก็ให้พระเวสสันดรทำนายฝันให้ ดังความว่า

## ๑ บัดนั้นกษัตริย์

ฟังสารศรีสวัสดิ์

จึงตรัสขงคา<sup>๒</sup>

เจ้าฝันอย่างใด

แจ้งไปเถิดหนา

แต่บอกศาลา

พี่ยาทำนาย

## ๑ นางฟังนรินทร์

เล่าเรื่องสุบิน

เท่าสิ้นตันปลาย

ทรงพระกรุณา

เจ้าฟ้าทำนาย

จะดีหรือร้าย

จะได้แจ้งใจ

## ๑ จึงหน่อวรรณ

ตรัสรู้ด้วยญาณ

ล้ามราญพระทัย

ว่ารุ่งเช้านี้

จะมีเหตุใจ

มาขอหน่อไท

ถึงในศาลา

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๓๐๒)

การดูฤกษ์ยาม เป็นความเชื่อที่อยู่คู่กับคนไทยมาจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะกระทำการใด ๆ คนไทยก็มักจะดูฤกษ์ยามก่อน เพราะเชื่อว่า เวลาที่ถูกต้องเหมาะสมจะทำให้ชีวิตพบแต่ความสุข เจริญก้าวหน้า และเป็นสิริมงคลกับชีวิต ฉะนั้นไม่ว่าจะกระทำการมงคลหรือจะออกเดินทางจึงต้องหาฤกษ์ยามเสียก่อน ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราชก็ปรากฏการดูฤกษ์ยามเช่นกัน เช่น ตอนที่พระเจ้ากรุงสุโขทัยจะจัดพิธีอภิเษกให้กับพระเวสสันดร และนางมัทรี พระองค์ทรงให้โหรหาฤกษ์ยามที่เป็นมงคล ดังความว่า

๑ เราจักให้ไปยกกล่าว

วงศ์แห่งท้าวผู้ร่วมวงศ์

มัทรีลูกพระองค์

มัทราชพระราช

<sup>๑</sup> สมมติ(ปาก)=สมประดี<sup>๒</sup> ขงคา(ใบ)=พระราชโองการ



- ๑ ตรีเห็นพร้อมกันแล้ว      นางน้องแก้วผู้กัลยา
- ผู้สืบนางานดา      แต่งการมาเป็นมงคล
- ๑ สัญญาพระราชา      ตรัสให้หาโหรบัดดล
- ให้ดูฤกษ์มงคล      คัดครวญคลได้ฤกษ์ยาม

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๓)

ตัวอย่างที่ ๒ เมืองกลิงคราชเกิดกสิยุค เจ้าเมืองกลิงคราชให้พราหมณ์ ๘ คน เดินทางไป  
ขอช้างปัจจัยนาเคนทร์จากพระเวสสันดร พราหมณ์ทั้ง ๘ คนเมื่อรับคำสั่งก็ได้ดูฤกษ์ยามก็ออก  
เดินทาง ดังความว่า

- ๑ ท้าวพึงสังพราหมณ์แปดคน ว่าเอ็งจรดล
- ตำบลกรุงเชตอุดร
- ๑ ถึงเฝ้าท้าวเจ้านคร      จนได้ฤกษ์
- เราสอนจงจำคำไป
- ๑ แปดนายพึงรับสั่งให้      ครั้นได้ฤกษ์ชัย
- ลาท้าวเด้าไต่โคลคลา
- ๑ จากแต่เมืองเด้าเข้าป่า      หลายราตรีมา

[ดู]แดนพารากรุงศรี

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๑๗)

ตัวอย่างที่ ๓ ตอนที่เฒ่าชูชกจะเดินทางไปขอพระกุมารทั้ง ๒ พระองค์ ชูชกได้เตรียม  
ข้าวของ และหาฤกษ์ยามในการออกเดินทาง ซึ่งฤกษ์ในการออกเดินทางของชูชก คือ วันจันทร์  
เพราะเชื่อว่าจะได้ลาภก้อนใหญ่ ดังความว่า

- ๑ ยามใหญ่ไล่ของมาก      ทั้งเข้าตากก็มากมี
- คอยท่าหาฤกษ์ดี      ทั้งปฐวีออกพร้อมกัน
- ๑ ออกจันทร์ได้ลาภใหญ่      เฒ่าจึงไหรยลุกขึ้นพลัน
- ยามตะพาย<sup>๑</sup>ไม่เท่าวัน      จากเคหันลงบันได

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๔๔)

ตัวอย่างที่ ๔ มีการกล่าวถึงการจับยามสามตา การจับยามสามตาเป็นการดูช่วงเวลาอัน  
เหมาะสมเพื่อกระทำการใด ๆ ให้เกิดความเป็นมงคล เช่น ตอนที่เฒ่าชูชกมาถึงเขาวงกตและได้

<sup>๑</sup> ตะพาย(ปาก)=สะพาย

นอนค้างบนต้นไม้ เพื่อรอให้นางมัทรีออกไปหาผลไม้ก่อน เมื่อนางออกไปหาผลไม้แล้ว เฒ่าชุกก็  
จับยามสามตาหาฤกษ์มงคล เมื่อเห็นเป็นเวลามงคลแล้วจึงออกเดินทาง ดังความว่า

๑ ว่าไฉ่ปานชะนี้

|                 |               |
|-----------------|---------------|
| โฉมนาฏมัทรี     | จรลีผันผาย    |
| เห็นเจ้าไม่อยู่ | เข้าสู่ป่าไม้ |
| ว่าพลางกระไร    | ปิ่นปายลงมา   |

๑ ถึงต้นบรรพตัง

|                   |                 |
|-------------------|-----------------|
| พลางดูสุรย์จันทร์ | จับยามสามตา     |
| จันทร์ออกข้างซ้าย | ได้เศษสามวา     |
| ได้ลาภนักหนา      | เฒ่าก็คลาเดินไป |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๓๐๕)

สุรย์และจันทร์ เป็นความเชื่อเรื่องโชคลางอีกแบบหนึ่ง บางครั้งเรียกว่า “ลมสุรย์ – ลม  
จันทร์” หรือ “สุรยกลา – จันทกลา” ประจักษ์ ประภาพิตยากร (๒๕๒๕, หน้า ๑๒๑ – ๑๒๓)  
กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า ลมสุรย์ลมจันทร์เกี่ยวกับกำหนดลมหายใจ กล่าวคือ ลมหายใจทางจมูกขวา  
หมายถึงเขาเป็นพระอาทิตย์ ส่วนลมหายใจทางจมูกซ้าย หมายถึงเขาเป็นพระจันทร์ เวลาจะไปไหนหรือ  
จะกระทำการสิ่งใด ให้พิจารณาดูลมหายใจเข้าออก ถ้าออกทางซ้ายมากกว่าเชื่อว่าไปมาจะดี แต่  
ถ้าออกทางขวามากกว่า ไปมาไม่สู้ดีนัก จำเป็นต้องสวดพระพุทธรุคุณ พระธรรมคุณ และ  
พระสังฆคุณก่อน เป็นการแก้เคล็ดเพื่อให้ร้ายกลายเป็นดี แต่ถ้าลมหายใจเข้าออกเสมอกัน ต้องยืน  
ตั้งสติให้มั่นก่อนออกเดินทาง ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง  
จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงเรื่องสุรย์ - จันทร ไว้ดังความว่า

๑ ถึงต้นบรรพตัง

|                   |                 |
|-------------------|-----------------|
| พลางดูสุรย์จันทร์ | จับยามสามตา     |
| จันทร์ออกข้างซ้าย | ได้เศษสามวา     |
| ได้ลาภนักหนา      | เฒ่าก็คลาเดินไป |

๑ ถึงใกล้อาวาส

|                |               |
|----------------|---------------|
| ตาเฒ่าอุบาทว์  | ไร้ค่าทำไว้   |
| พลางชมสระศรี   | ถ้วนถึมาลัย   |
| ไฉ่เฒ่าจิงไทรย | คอยโคลงเดินมา |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๓๐๕)

สรุปได้ว่า ในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัด นครศรีธรรมราช ได้กล่าวถึงเรื่องความเชื่อไว้หลายรูปแบบที่ได้แทรกซึมอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยมา ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าในปัจจุบันความเชื่อบางอย่างก็ไม่ได้ยึดถือกันอย่างเคร่งครัด ดังเมื่อก่อน เช่น เรื่องฤกษ์ยามในการเดินทาง คนก็มักจะถือเอาฤกษ์สะดวงเป็นสำคัญ แต่ถ้าจะทำการใด ๆ ที่เป็นสิริมงคล ก็ยังถือเรื่องฤกษ์ยามเป็นสำคัญอยู่

## พฤติกรรม

พฤติกรรม หมายถึง การกระทำทางกายหรือวาจา อันเกิดจากผลของความคิดและความรู้สึก ซึ่งในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอยะรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช กวีได้กล่าวถึงพฤติกรรมของคนในสังคมไว้ ๒ ลักษณะ คือ พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ และ พฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ ไว้ดังนี้

### ๑. พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ

๑.๑ ความเป็นลูกกตัญญู นับเป็นสิ่งที่ลูกทุกคนควรยึดถือปฏิบัติ โดยเฉพาะการเชื่อฟังพ่อแม่ เหมือนนางอมิตตดาเมื่อพ่อแม่จำเป็นต้องยกนางให้แต่งงาน นางอมิตตดาได้ได้ถึงกับยอมทำตามคำสั่งของพ่อแม่แต่โดยดี ดังความว่า

๑ คิดพลางนางตอบมารดร แม่อย่าอาวรณ์

ลูกอ่อนขอรับอนุสนธิ

๑ มิให้ท่านได้คำนึง พ้องร้องต้องจน

สู่ทนต่อลาการ<sup>๒</sup>ท่านดอง<sup>๓</sup>

๑ แม่จะให้ไปค่าทอง ตามท่านทั้งสอง

อย่าหวังเลยพระมารดา

๑ ฟังเจ้าทั้งสองเคล้าน้ำตา โศกเศร้าหนักหนา

ให้รักอภิธิดาสาวศรี

๑ จากไกลไปด้วยตาชี่ สั่งสอนถ้วนถี่

ตามที่แม่ลูกจากกัน

๑ ทั้งสามต่างให้รำพัน ครั้นวายโศกคัลย

จัดแจงเครื่องอันมากมี

<sup>๑</sup> คำนึง(เขมร)=ห่วงใย

<sup>๒</sup> ตอลาการ(ปาก)=ตุลาการ

<sup>๓</sup> ดอง(ใบ)=กระทุ้งด้วยศอก ในที่นี้หมายถึง การทำโทษ

๑ นุ่งห่มพอสวมกายี      น้ำมันใส่หัว

ตามมีมีให้แคนคา

๑ ครั้นแล้วตกแต่งกายา      นำลูกสาวมา

มอบให้พฤตมาปราศรัย

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตอนที่ภาคผนวก หน้า ๒๘๓)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่พระกุมารทั้ง ๒ พระองค์ แอบอยู่ในสระบัวเพราะรู้ว่าพระเวสสันดร จะยกให้ไปเป็นทาสของเฒ่าชุก เมื่อได้ยินพระเวสสันดรเรียก พระชालิก็ยกขึ้นมาจากสระบัว และยอมไปเป็นทาสของเฒ่าชุกโดยดี เพื่อให้บิดาสำเร็จทางนิพพาน ดังความว่า

๑ ปางนั้นชาลีดวงสมร      อยู่ในสาคร

ได้ยินบิดรเรียกหา

๑ (.....ขาดหาย.....)      ญเอ๋ยเกิดมา

เป็นลูกกษัตราผู้ใหญ่

๑ จะหลบหนีไม่ควรแก้ไข      จะให้ทำวไท

เรียกไยดังนี้ไม่ควร

๑ จะหนีมีต้องกระบวน      เทพจักสรวล

ผิดกระบวนลูกท้าวพระยา

๑ ถึงแม้พรหมณ์จักภักษา เอาไปเป็นข้า

ดีด่าก็ตามฉาลัย

๑ มันจะทำย่ำยอย่างไร      ค้าขายจ่ายไป

ควรกฐนี้ไร้ออกไปเกิดหนา

๑ คิดไวเบิกใบประทุมมา      ออกจากเค็ยรา

ขึ้นมาแต่สระบุษบง

๑ ถึงท้าวกุมเกล้ากราบลง      กอดเอาบาทพงส์

แห่งองค์พระราชบิดา

๑ ทรงพระสุชลธารา      พิลาปนักหนา

เหนือบาทเบื้องขวาภูธร

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตอนที่ภาคผนวก หน้า ๓๑๕)

๑.๒ ภรรยาที่ดีต้องดูแลปรนนิบัติสามี ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่หญิงไทยยึดถือปฏิบัติกัน มาช้านาน หญิงที่เป็นภรรยาต้องดูแลเอาใจใส่สามีของตนเอง เมื่อสามีมีปัญหาใด ๆ ก็ต้องช่วย

แก้ไขหรือแบ่งเบาปัญหาที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับนางมัทรี เมื่อรู้ว่าพระเวสสันดรถูกเนรเทศ นางก็ขอตามไปคอยรับใช้พระเวสสันดรในป่าด้วย ดังความว่า

|                                 |                                 |
|---------------------------------|---------------------------------|
| ๑ นวระหงองค์มัทรี               | ประนมศรีกราบทูลให้              |
| เมตตาพาเมียไป                   | จากกรุงไกรไปอยู่ป่า             |
| ๑ ชุก <sup>๑</sup> ใช้จะได้เห็น | ตามความเชืญทูลหัวอา             |
| เมียจะได้อยู่รักษา              | พระราชา[เมื่อ]ยากเย็น           |
| ๑ ผลไม้ น้ำใช้สง                | ถวายองค์ทุกเช้าเย็น             |
| ไฟฟืนไม้ขึ้นเชืญ                | ขอไปเป็นเพื่อนนาถา <sup>๒</sup> |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๒๔)

เมื่อพระเวสสันดรไม่ยอมให้นางมัทรีเสด็จตามไปอยู่ป่าด้วย นางมัทรีจึงทูลกับพระสวามีว่า ถึงอย่างไรก็จะขอตามไปคอยรับใช้ แม้จะมีเรื่องดีหรือเรื่องร้ายก็จะขออยู่กับพระองค์ ดังความว่า

|                 |                   |
|-----------------|-------------------|
| ๑ จะเอาองค์ข้า  | ไปต่างมีตพร้า     |
| ถางป่าไปสู่     | เบื่องหาเป็นพระ   |
| แขวะแก้วช่วงชู  | เส้นหญ้าปล้องอยู่ |
| คลองคูทางไป     |                   |
| ๑ มิได้คาเคื่อง | แก้ษัตริย์ภัสดา   |
| ว่าจากโมโคย     | แม่นยากแม่นร้าย   |
| ขอตายกลางไพร    | ข้าบาทตั้งใจ      |
| ต่อให้สามี      |                   |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๔๑)

นางมัทรีคอยดูแลรับใช้พระเวสสันดรเป็นอย่างดี ทั้งดักน้ำกินน้ำใช้ หาผลไม้ให้พระเวสสันดร อีกทั้งยังดูแลพระกุมารทั้ง ๒ พระองค์ ซึ่งนางทำทุกอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ดังความว่า

|                    |                      |
|--------------------|----------------------|
| ๑ ส่วนองค์พระมัทรี | ครั้นสุริย์แจ้งศรีใส |
| จับเต้าเจ้าเข้าไป  | ดักน้ำในอันใสดี      |

<sup>๑</sup> ชุก(ใบ)=พลัน, ทันใด

<sup>๒</sup> นาถา(ใบ)=ที่พึ่ง

- |                      |                     |
|----------------------|---------------------|
| ๐ มาถวายทำวฬัฏฐ      | น้ำให้ฉันแล้วลาลิ   |
| กลับมายังพระภูมิจ    | อุ้มสองศรีสรคองค    |
| ๐ เสริจสงองค์อัย     | เอาเจ้าไปสู่ศาลา    |
| ฝากไว้แกบิศา         | แล้วกลับมาสู่อาศรม  |
| ๐ แล้วทรงกระเช้า     | จับขอเข้าจากจกกรม   |
| เข้าสู่ไพรพนม        | ชมเก็บพลางทางเดินไป |
| ๐ เลือกลาผลผลลาสุก   | ออกช่อชุกกิ่งค้อมไป |
| เก็บเต็มกระเช้าใส่   | คำคลาไคลสู่อาศรม    |
| ๐ ถึงแล้วเจ้าเลือกหา | ผลผลลาอันอุดม       |
| รสชาติชอบอารมณ์      | ให้โคดมท้าวขบฉัน    |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๗๗)

เช่นเดียวกับนางอมิตตดาที่คอยปรนนิบัติเฝ้าชูชกเป็นอย่างดี ทั้งตำข้าว ตักน้ำ หุงหา

อาหาร ดังความว่า

- |                      |                      |
|----------------------|----------------------|
| ๐ แต้นนอบิศา         | อยู่สุชาด้วยตาช      |
| คำเข้าเจ้ารักดี      | เฝ้าตาชมีเคืองใจ     |
| ๐ เวลาเจ้าตำข้าว     | เสร็จแล้วเข้าสู่ธาลย |
| ตักน้ำแล้วกลับไป     | เรือนก่อไฟต้มหุงแกง  |
| ๐ คั่วจมีหลายอย่าง   | ต่างต่างทำมิระแวง    |
| ครั้นแล้วเจ้าตักแต่ง | ตามถูกแพงแต่งให้ผัว  |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๘๔)

เมื่อนางอมิตตดาโดนเหล่าพราหมณิรุมด่าว่า ก็ใช้ให้เฝ้าชูชกหาหาสาธมารับใช้ เฝ้าชูชก  
บอกว่าต่อไปจะเป็นคนทำงานต่างทาสาคอยรับใช้นางเอง แต่นางไม่ยอม ดังความว่า

- |                     |                     |
|---------------------|---------------------|
| ๐ เมื่อนั้นเฝ้าชูชก | น้ำตาตกฟงวาจา       |
| กล่าวตอบบิศา        | ฟังพี่ว่าเจ้าอย่าไป |
| ๐ ตักน้ำแลตำข้าว    | ไว้พี่เล่าทั้งพินไฟ |
| แต่นี้เจ้าอย่าไป    | ตัวพี่ไชรต่างทาสา   |

๐ ช่อชุก(กิน)=ช่อ และ ชุก เป็นลักษณะนาม หมายถึง พวง ช่อ ใช้ได้ทั้งผลไม้และดอกไม้ ส่วนชุก มักจะใช้กับผลไม้

๒ เล่า(กิน)=อีก

๑ อภิธิดาจึงตอบไป                      เฒ่าจึงไห้อยุข้างเจรจา  
เราก้เราต่อมา                              หาใช้ไม้ผัวทำการ

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๘๗)

นางอมิตตดา ยึดมั่นในข้อปฏิบัติที่ว่าไม่ให้สามีต่างหาก ซึ่งเป็นสิ่งที่หญิงไทยได้รับคำสั่งสอนและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สังคมยอมรับว่าเป็นหญิงที่ดี

## ๒. พฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ

๒.๑ การไม่ดูแล ไม่ปรนนิบัติสามี เป็นพฤติกรรมที่สังคมไทยไม่ยอมรับ เช่นพวกนางพราหมณ์ทั้งหลายที่ไม่ยอมทำงานบ้าน ไม่หุงหาอาหาร ไม่ทอผ้า เอาแต่แต่งตัว เมื่อสามีจะสอนอะไรก็ไม่ฟัง ดังความว่า

|                                    |                                 |
|------------------------------------|---------------------------------|
| ๑ ชายขาวคามา                       | เห็นอภิธิดาอัชฌาตย์             |
| เมียเองมิเสมื่อนใจ                 | กลับไปเรือนเพื่อบ่นด่า          |
| ๑ ว่าเหว่ยหญิงซี้เค้า              | ซังพ่อปาว <sup>๑</sup> ดิซอหยัน |
| แต่งไรใส่น้ำมัน                    | พูดคมสันจะใช้ผัว                |
| ๑ เข้าห้องแวน <sup>๒</sup> สองหน้า | จับหวีมาเสยสา <sup>๓</sup> หัว  |
| หุงตำล้ามหรับตัว                   | พินไฟครัวตัวเพลิดเพลิน          |
| ๑ หูกฝ้ายไม่จับน้ำ                 | เพียวเจรจาถลาเหิน               |
| ผัวสอนนอนทำเพลิน                   | ครั้นเตือนว่าด้านหน้าไป         |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งแสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๘๕)

นางอมิตตดาหลังจากถูกพวกพราหมณ์อื่น ๆ รมด่าว่า จนเจ็บแค้นใจอย่างมาก นางจึงให้เฒ่าชุกหาหาสมาใช้ต่างมือ ต่อไปนางจะไม่ทำงานอะไรแล้ว น้ำก็ไม่ตัก ฟืน ผักก็จะไม่หา จะเอาแต่แต่งตัว เพียวเตร<sup>๔</sup> ดังความว่า

|                      |                   |
|----------------------|-------------------|
| ๑ เหว่ยเหว่ยออตาเฒ่า | กูนี้เล่าคิดบัดสี |
| สิ่งใดหาไม่มี        | ตัวกูนี้มีเพียวหา |
| ๑ น้ำทำกูไม่ตัก      | ทั้งฟืนผักกูมิหา  |
| ยากร้ายไม่นำพา       | กูมิมาเอาใจใส่    |

<sup>๑</sup> ปาว(ถิ่น)=หนุ่ม

<sup>๒</sup> แวน(โบ)=กระจก

<sup>๓</sup> สา(ถิ่น)=หวีผม

- |                          |                       |
|--------------------------|-----------------------|
| ๑ เข้าเข้าเฝ้าแต่ห้อง    | เอาแว่นส่องแต่งแต่ไร  |
| ชมพูปาดสองไหล่           | จะเดินไปเหล่พี่ชาย    |
| ๑ หนุ่มหนุ่มเหล่าชาวบ้าน | ครั้นเผล่ผ่านใครอดได้ |
| ที่นั่นเฒ่าขี้ราย        | จะร้องให้ป้องมือดู    |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๘๖)

จะเห็นได้ว่าในสังคมไทย ผู้หญิงที่เป็นภรรยาต้องคอยปรนนิบัติสามี ถ้าไม่ปรนนิบัติสามี ก็จะได้รับ การดูถูกดูแคลน ไม่เป็นที่ยอมรับจากคนในสังคม

๒.๒ การได้คู่ครองที่ไม่เหมาะสมกัน เช่น การมีคู่ครองที่ต่างวัย ในสังคมไทยก็ไม่ค่อย ที่จะยอมรับในเรื่องนี้กันมากนัก โดยเฉพาะในสมัยก่อน เช่นกรณีนางอมิตตดาที่ยังคงเป็นสาวสวย แต่ต้องมาแต่งงานกับเฒ่าชุก จนถูกพวกพราหมณ์ทั้งหลายดูถูกดูแคลนเป็นอย่างมาก ดังความ ว่า

- |                     |                                   |
|---------------------|-----------------------------------|
| ๑ บัดนั้นนางอบิตดา  | ก็ลงมาสู่ธำไร                     |
| วิ่งกรูเข้าไป       | เข้าผลักไสนางนารี                 |
| ๑ บ้างว่านางสาวน้อย | หน้าแซมช้อยงามมีศรี               |
| ได้ผิวชั่วล้นที่    | ดั่งงามแฉ่แดงปาก                  |
| ๑ บ้างว่านางนารี    | หน้าเช่นนี้หรืออบิตดา             |
| ได้ผิวครือพอดำ      | พิศดูหน้าตาครือผี                 |
| ๑ บ้างว่าเจ้าสาวแท้ | รูปสวยแระ <sup>๑</sup> ลำนารี     |
| ได้ผิวกระไร         | หน้าควรที่จะเรียกไป <sup>๒</sup>  |
| ๑ ตัวเจ้ายังสาวแฉ่  | ยังพ้อมแม่หน้าเห็นดู <sup>๓</sup> |
| บ่าวบ่าวเราอักษุ    | ถ้าเหมือนงูจักอยู่ไป              |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุที่ภาคผนวก หน้า ๒๘๖)

## คำนิยาม

คำนิยาม คือ สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาที่จะได้ ปรารถนาจะเป็นหรือกลับกลายเป็น เป็นสิ่งที่คนถือว่าเป็นสิ่งที่บังคับต้องทำ ต้องปฏิบัติ เป็นสิ่งที่คนบูชายกย่อง และมีความสุขที่จะ

<sup>๑</sup> รวยแระ(ปาก)=แระรวย=ดูระรื่น

<sup>๒</sup> ไป(ปาก)=ไป

<sup>๓</sup> เห็นดู(ถิ่น)=เห็นดู=สงสาร



ได้เห็น ได้ฟัง ได้เป็นเจ้าของ ค่านิยมของสังคมจึงเป็นวิถีการจัดวางความประพฤติที่มีความหมายต่อบุคคล และเป็นแบบฉบับของความคิดที่ฝังแน่นสำหรับยึดถือในการปฏิบัติตัวของบุคคลในสังคม (ไพฑูริย์ เครือแก้ว, ๒๕๑๕, หน้า ๘๘) ค่านิยมจะเปลี่ยนไปตามสภาพสังคม กวีส่วนใหญ่ก็จะสะท้อนค่านิยมของตนเองไว้ในวรรณกรรมด้วยเสมอ วรรณกรรมกลอนสดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราชก็เช่นกัน กวีได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมตามแบบชาวบ้านไว้ดังนี้

๑. ยกย่องผู้มีความรู้ โดยเชื่อว่าผู้ที่มีความรู้มีการศึกษา ไม่ว่าจะมีความรู้เกี่ยวกับตำรา หรือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการต่อสู้ มักจะได้รับการยกย่องและน่าเชื่อถือ สังเกตได้จากวรรณคดีต่าง ๆ มักจะกล่าวยกย่องผู้ที่มีความรู้ เช่น ขงเบ้ง ศรีธนญชัย หนุมาน เป็นต้น จากการศึกษาที่สังคมยกย่องผู้มีความรู้ บุคคลจำเป็นต้องหาความรู้มาประดับตนเอง ดังนั้นการศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญในการหาความรู้ ในวรรณกรรมเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราชก็มีปรากฏในเรื่องของการศึกษา ในตอนที่พระเวสสันดรเจริญวัยและได้ร่ำเรียนวิชาการต่อสู้จนเป็นที่เชี่ยวชาญ ดังความว่า

๑. ข้าพระเจ้ากุมาร                      ใหญ่มานานดังสังข์

สิบหกพระชันษา                      เรียนศาสตราจบบัดดล

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๑๓)

ในปัจจุบันนี้ สังคมไทยก็ยังยังคงยอมรับและยกย่องผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องต่าง ๆ อยู่มาก สังเกตได้จากพ่อแม่ ผู้ปกครองส่วนใหญ่นิยมส่งบุตรหลานให้เรียนสูง ๆ เพื่อที่จะได้จบมาเป็นเจ้าคน นายคน เป็นที่นับหน้าถือตา เป็นเกียรติกับวงศ์ตระกูล

๒. หญิงม่ายเป็นหญิงที่สังคมเย้ยหยัน ในสมัยโบราณการเป็นหญิงม่ายจะได้รับการดูแลดูแลเป็นอย่างดี โดยเฉพาะหญิงที่เป็นม่ายเพราะสามีทิ้ง หรือสามีหย่า ก็จะได้รับ การเย้ยหยันเป็นอย่างมาก ดังนั้นเมื่อพระเวสสันดรจะให้พระนางประทับอยู่ในเมือง และพระองค์จะไปอยู่ป่าเพราะถูกเนรเทศ ทำให้นางมัทรีแยกเหตุผลต่าง ๆ นานาเพื่อที่จะขอตามพระสวามีไปด้วย เพราะการเป็นหญิงม่ายจะเป็นที่ติฉินนินทา คนจะพากันหัวเราะเยาะ ดังความว่า

๑. ลางบางผู้ชาย

นำจิตคิดหมาย

หาหญิงผู้ดี

ลางหญิงหาชาย

กระกลุ่ อันมี

หาแต่รูปดี

ภิรมย์สมตัว

๑ กระกลุ่(ถิ่น)=ตระกูล

รู้สึบนี้น่าย

อันว่าผู้หญิง

ยากนักพันตัว

ครั้นเมื่อระดู<sup>๑</sup>หนาว

มิได้เกียจคร้าน

ข้ามระพักตรา

แต่พอประมาณ

เกินกว่าผู้ชาย

ขมั้นขัดสี

กว่าจะได้ผู้ชาย

ถึงได้ร่วมสุข

ครั้นผิวร้างไว้

เอาหัวเกยหมอน

แต่นั่งแต่คิด

เมื่อคิดปรารมย์

จระจากพรากพลัด

ถูกขอรกราบลา

เป็นทุกข์ชุกใช้

๑ ลงบ้างผู้ชาย

ทิ้งไว้คนหัว<sup>๒</sup>

ที่คิดหาผิว

สงสารนักหนา

๑ ยามเมื่อร้อนสาว

ในเหม็นตา

การจะสงครคงคา

มิให้รำคิ

๑ แม็กินอาหาร

มากนักมักพี<sup>๓</sup>

มักไม่ยินดี

น้ำมันดีใส่เสีย

๑ อดส่ำ<sup>๔</sup>แต่งกาย

มาเป็นคู่เซย

ผิวทุกข์ทำเฉย

อกไหม้ได้ชม

๑ เวลาเข้านอน

ครวญหาคู่ชม

จิตให้ระบม

ยังจะสมความสลาย

๑ บัดนี้กษัตริย์

สมบัติเดียวดาย

ได้ฝ่าบาทไท

ยากง่ายเพราะผิว

<sup>๑</sup> หัว(ถิ่น)=หัวเราะ

<sup>๒</sup> ระดู(ปาก)=ฤดู

<sup>๓</sup> พี(ปาก)=อ้วน

<sup>๔</sup> อดส่ำ(ปาก)=อดส่ำ

## ๑ อนึ่งบิดา

|                           |                 |
|---------------------------|-----------------|
| ผู้เฒ่าเฒ่ามา             | เข่าว่าหญิงชั่ว |
| หญิงใดเป็นม่าย            | ความอายติดตัว   |
| เป็นที่คนหัว <sup>๑</sup> | ทั่วทั้งบุรี    |

๑ แม่เกิดในกระกูด<sup>๒</sup>

|                 |              |
|-----------------|--------------|
| ยศศักดิ์สมบุรณ์ | เงินทองมากมี |
| ข้าทาสใช้สอย    | นับร้อยก็ดี  |
| ทั้งนั้นทั้งนี้ | มิกันนินทา   |

## ๑ อนึ่งชนนี้

|                |              |
|----------------|--------------|
| ครือยานวารี    | ปราศจากธรา   |
| เป็นที่ลือลับ  | กลับไร้มัจฉา |
| เมืองร้างพระยา | ใครจะมาดูดี  |

## ๑ จันทรตกสุธา

|                  |                  |
|------------------|------------------|
| ครือหญิงโสกา     | ปราศจากสามี      |
| แต่ล้วนหมองเศร้า | ใครจะกล่าวขวัญดี |
| เสมือนข้ามัทรี   | ที่ร้างผัวขวัญ   |

## ๑ ถ้าทำธมม้วย

|                 |                  |
|-----------------|------------------|
| ลูกจะขออยู่ด้วย | จนสิ้นชีวัน      |
| บัดนี้ทรงเดช    | ปราศจากเขตชั้นท์ |
| ขอไปเห็นกัน     | เมื่อวันยากเย็น  |

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอกุดรัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดูที่ภาคผนวก หน้า ๒๔๒)

แม้ในปัจจุบันการเป็นหญิงม่ายไม่ใช่เรื่องที่ร้ายแรง หรือเป็นเรื่องที่เสื่อมเสียเหมือนในสมัยก่อน เพราะสังคมเปิดกว้างยอมรับกันมากขึ้น แต่การเป็นหญิงม่ายก็ยังได้รับการตักเตือนนินทา และสังคมก็ยังมองภาพว่าหญิงม่ายเป็นหญิงที่ไม่ดีอยู่นั่นเอง

๓. นิยมยกย่องเจ้าขุนมูลนาย การได้เป็นข้าราชการ รับใช้พระมหากษัตริย์ นับเป็นคนไฝ่ฝันของในทศยุคทุกสมัย โดยเฉพาะในสมัยโบราณ เพราะถือว่าจะได้แสดงความสามารถ อีกทั้งยังมีฐานะมั่นคง และได้รับการเคารพยกย่องจากชาวบ้านทั่วไป ดังปรากฏในวรรณกรรม

<sup>๑</sup> คนหัว(สำนวน)=คนหัวเราะเยาะ

<sup>๒</sup> กระกูด(ถิ่น)=ตระกูล

กลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการกล่าวขึ้นชมยกย่อง  
ข้าราชการ ในตอนที่นางพราหมณ์มารดาของนางอมิตตดากล่าวกับนางอมิตตดา ให้คอยก้มหน้า  
ก้มตาจับใช้เผ่าซุกก เมื่อเผ่าซุกกตายไป ตัวเจ้าก็ยังสาว ยังหาคู่เป็นขุน เป็นหมั้นก็ได้ ดังความว่า

๑ สะหัวแม่เกิดพังงา      เจ้าคอยกุมหน้า

เป็นข้าพฤตมาอย่าอาย

๑ ดังใจไปเกิดสุดสลาย      กว่าเผ่าจะตาย

เจ้าจะได้กลับมาหาอื่น

๑ ตัวเจ้ายังสาวสะเทิน<sup>๒</sup>      แม่จะให้ขุนหมั้น

เจ้าสาวสะเทินนอนกิน

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอย่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ดุทีภาคผนวก หน้า ๒๘๓)

ตัวอย่างที่ ๒ ตอนที่เผ่าซุกกเจรจากับพราหมณ์เจตบุตรไม่ให้ยิงตน เผ่าซุกกบอกกับพราหมณ์  
เจตบุตรว่าตนเป็นทนต์ธิดาราชมาราจากพระเจ้ากรุงสุโขทัยให้นำไปถวายพระเวสสันดร และถ้า  
พราหมณ์เจตบุตรต้อนรับตนเป็นอย่างดี ตนจะกลับไปทูลว่าพราหมณ์เจตบุตรช่วยงานราชการ และจะ  
พระราชทานรางวัลให้ ซึ่งพราหมณ์เจตบุตรก็หลงเชื่อ ช่วยเผ่าซุกกลงจากต้นไม้

๑ จึงตอบค่านายพราหมณ์ไพร      เอ็งอย่าทะนงใจ

จะฆ่าเราโยให้ตาย

๑ แต่ตัวเราไซ้รวอดวาย      คนเดียวมิสบาย

ข้างฟ่านจะตายยิ่งกว่า

๑ ใครห่อนฆ่าตีพราหมณ์      ทั้งเป็นทนต์

ธิดาราชมาราบทจร

๑ สุนัขยธิดาราชบุตร      ผู้เป็นบิดร

นี้วอนใช้ให้กุมมา

๑ นิรมล<sup>๓</sup>ลูกเข้าพารานี้      แม้กระบอกตรา

ในยามของเรายังมี

๑ ไม่หลอกแก่นายเลยศรี      ถ้าเอ็งคิดดี

ต้อนรับตาซี้ดีกว่า

<sup>๑</sup> สะหัว(โบ)=ทำบุญรดน้ำ

<sup>๒</sup> สาวสะเทิน(โบ)=หญิงที่เริ่มจะเป็นสาว กำลังระหว่างเด็กกับสาว

<sup>๓</sup> นิรมล(ปาก)=นิมนต์

๐ ขอบผลภูจะกลับพารา กราบทูลเจ้าฟ้า

ว่าเอ็งเป็นใจราชการ

๐ ที่นั่นเจ้าจะประทาน ขอบสิ่งใดหลาน

หน้างานจะช่วยแก้ถ้อย

๐ ถ้าฟังเร่งตั้งหน้าไม้ ครั้นไม่ฟังหมาย

จะยิงกูให้ตายก็เร่งทำ

๐ เจตบุตรฟังสุดถ้อยคำ คิดว่าแม่นยำ

ตาเฒ่าโกล้ำสำแดง

๐ ทุกสิ่งเห็นจริงไม่ระแวง เจตบุตรจัดแจง

แสวงหาแถววัลย์ทันใจ

๐ จับผูกสุนัขน้อยใหญ่ ไว้แล้วด้วยไว

นายจึงเข้าไปนิมนต์มา

(พระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ตูที่ภาคผนวก หน้า ๒๙๒)

อาชีพรับราชการในปัจจุบันนี้ แม้ว่าค่าตอบแทนในการทำงานจะลดลง แต่ยังคงได้รับความนิยมอยู่เหมือนเดิม เพราะถือว่าเป็นอาชีพที่มีความมั่นคง และได้รับการนับหน้าถือตา จึงมีผู้ที่พยายามสอบเข้ารับราชการเป็นจำนวนมาก

จากการศึกษาภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในเรื่องสรุปได้ว่า วรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม และวัฒนธรรมของชาวบ้านทางภาคใต้ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราช

ในการศึกษาวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมกลอนสวดเรื่องพระเวสสันดร ฉบับอำเภอรุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช แสดงให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ของชาวใต้ในอดีต ทั้งในเรื่องแหล่งชุมชนที่มีกลุ่มชนต่าง ๆ ที่เข้ามาค้าขาย และอาศัยอยู่รวมกัน ไม่ว่าจะเป็นชาวจีน อินเดีย อาหรับ เปอร์เซีย ฯลฯ สะท้อนวิถีชีวิตของชาวบ้าน ทั้งในเรื่องการประกอบอาชีพ ลักษณะที่อยู่อาศัย เครื่องแต่งกาย เครื่องสำอาง และอาหารการกิน ตลอดจนทั้งมีการสอดแทรกหลักธรรมต่าง ๆ ที่ชาวพุทธยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีการแต่งงาน และการทำขวัญเด็ก ซึ่งเป็นประเพณีที่มีพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตลอดจนความเชื่อต่าง ๆ ที่ยังมีปรากฏมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยม และพฤติกรรมของผู้คนในสังคมในหลากหลายรูปแบบ ทั้งพฤติกรรมที่

สังคมยอมรับ และพฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ ซึ่งล้วนแต่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคมของ  
ท้องถิ่นได้ โดยเฉพาะจังหวัดนครศรีธรรมราชได้เป็นอย่างดี

มหาวิทยาลัยบูรพา  
Burapha University